

Postmaterialistinen työorientaatio Länsi-Euroopassa 2000-luvulla

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden yksikkö
Suvi Vainio
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Huhtikuu 2013

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

VAINIO, SUVI: Postmaterialistinen työorientaatio Euroopassa 2000-luvulla

Pro gradu -tutkielma, 58 s. + 6 liitesivua.

Ohjaajat: Lea Henriksson, Markku Lonkila, Harri Melin

Sosiologia

Maaliskuu 2013

Tämän tutkielman teema on työ ja länsieurooppalaisten ansiotyötä tekevien suhtautuminen työhönsä 2000-luvulla. Ansiotyö on markkinatalouden ytimessä ja koskettaa jollakin tavalla kaikkia länsimaiden asukkaita. Yksilötasolla työ vaikuttaa päivärytmiin ja identiteettiin. Yhteiskunnan tasolla suhtautuminen työhön liittyy moniin ajankohtaisiin teemoihin, kuten työurien pidentämiskeskusteluun. Yritysten kannalta suhtautuminen työhön liittyy työhön sitoutumiseen ja siten yrityksen menestykseen.

Tutkielma sijoittuu vertailevan tutkimuksen alueelle ja tärkeimmät käsitteet ovat peräisin arvoja paljon tutkineelta Ronald Inglehartilta. Tunnetuimmassa jaottelussaan Inglehart jakaa ihmisten perusarvot materialistisiin ja postmaterialistisiin. Tätä jakoa seurailleen tutkielmassa työhön suhtautuminen, eli työorientaatio, jaetaan materialistiseen ja postmaterialistiseen työorientaatioon. Arvotutkimuksen ohella tutkielman teoreettiseen viitekehykseen ovat vaikuttaneet työorientaatioista tehdyt tutkimukset. Tutkielman tuloksia peilataan erityisesti intrinsisisistä, työn sisäisiä piirteitä korostavista, ja ekstrinsisisistä, työn ulkoisia arvoja korostavista, työorientaatioista tehtyä tutkimusta vasten.

Tutkielmassa tarkastellaan työorientaatiota ristiintaulukointien avulla Ruotsissa, Sveitsissä, Norjassa, Suomessa, Alankomaissa, Ranskassa, Iso-Britanniassa, Italiassa, Saksassa ja Espanjassa. Yleisen tarkastelun jälkeen työorientaatioita tarkastellaan Ruotsissa, Suomessa ja Saksassa ristiintaulukoinnin, varianssianalyysin ja logistisen regressiomallin avulla. Näiden kolmen maan osalta tarkastellaan työvoiman rakenteen, työtehtävien piirteiden sekä perusarvojen yhteyttä työorientaatioon. Tutkimusaineistona käytetään World Values Survey -kyselyaineistoa.

Työorientaatiot ovat hyvin postmaterialistisia Ruotsissa, Norjassa ja Sveitsissä. Materialistisimpia olivat Saksan ja Espanjan vastaajat. Loput tarkastelluista maista sijoittuivat näiden kahden ääripään välille. Jos sveitsiläisten verrattain postmaterialistinen orientoituminen työhön sivuutetaan, löytyvät postmaterialistisimmat työorientaatiot Pohjoismaista. Kun tuloksia tarkasteltiin Ruotsissa, Suomessa ja Saksassa tarkemmin usean muuttujan suhteen, havaittiin, että perinteiset demografiset muuttujat ikä ja sukupuoli eivät ole yhteydessä työorientaatioon. Sen sijaan koulutus, työtehtävien piirteet ja materialistiset tai postmaterialistiset perusarvot olivat yhteydessä työorientaatioon.

Asiasanat: moderni, postmoderni, materialismi, postmaterialismi, työorientaatio, arvot, vertaileva tutkimus, ansiotyö, World Values Survey

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Työ ja työorientaatiot.....	3
1.2	Vertaileva tutkimus	5
1.3	Tutkimusasetelma ja tutkielman rakenne	7
2	Perusarvot.....	10
2.1	Mitä arvot ovat?.....	10
2.2	Perusarvojen ulottuvuuksia.....	12
2.3	Materialistisista postmaterialistisiin arvoihin, eli Ronald Inglehartin arvoulottuvuudet.....	14
2.4	Materialismi ja postmaterialismi osana muutosta modernista postmoderniin.....	18
2.5	Materialismi ja postmaterialismi empiirisesti.....	20
2.6	Miksi Inglehart on kiinnostava?	22
3	Työorientaatiot	24
3.1	Aiempi tutkimus työorientaatioista	25
3.2	Työorientaatiot ja postmaterialismi	28
4	Tutkimusasetelma ja hypoteesit työorientaatioihin vaikuttavista tekijöistä	30
5	Tutkimusaineisto	35
6	Muuttujat ja menetelmä.....	37
6.1	Menetelmä	39
6.2	Logistinen regressiomalli	40
6.3	Mallin arviointi.....	41
7	Analyysi.....	43
8	Pohdinta ja johtopäätökset.....	49
	Lähteet	55

Liitteet

- Liite 1 Tietoa työorientaatioita kartoittavista eurooppalaisista kyselyaineistoista
- Liite 2 Aineiston keruusta vastanneet tahot ja muuta tietoa otoksesta
- Liite 3 Kuvailevat analyysit
- Liite 4 Tietoa multinominaalisen regression ennustustarkkuudet

Kuviot

Kuvio 1 Tutkielman rakenne ja vaikutussuhteet	8
Kuvio 2 Tutkimusasetelma konkreettisesti ja oletetut vaikutussuhteet	31
Kuvio 3 Työorientaatioiden prosentuaaliset jakaumat maittäin	45

Taulukkoluetelo

Taulukko 1 Hofsteden, Schwartzin ja Inglehartin koko kulttuurin kattavat arvoulottuvuudet.....	13
Taulukko 2 Selviytymis- ja hyvinvointiarvot politiikan, talouden, perheen/seksuaalisuuden ja uskonnon alueilla	19
Taulukko 3 Työorientaatioiden ulottuvuuksia viidessä empiirisessä analyysissä	27
Taulukko 4 Tutkimuskysymykset ja aineistolle esitettävät hypoteesit tiivistettynä.....	33
Taulukko 5 WVS-kyselyn aaltojen kattavuus	35
Taulukko 6 Analyysin muuttujat	38
Taulukko 7 Ensimmäisen ja toisen työnvalintakriteerin frekvenssit ja prosenttijakaumat.....	43
Taulukko 8 Työn toisen valintakriteerin todennäköisyys ensimmäisen valintaperusteen valitsemisen jälkeen (yleisimmät lihavoitu)	44
Taulukko 9 Työorientaatioiden jakaumat maittäin.....	45
Taulukko 10 Kategoristen selittävien muuttujien jakaumat	46
Taulukko 11 Logistisen regressiomallin riskiluvut, tilastollinen merkitsevyys ja 95 % luottamusväli riskiluvuille. Vertailukategoria on kaikissa vertailuissa materialistinen työorientaatio.	48
Taulukko 12 Kategoristen selittävien muuttujien prosenttijakaumat selitettävän muuttujat luokissa ja jatkuvien selittävien muuttujien ryhmäkeskiarvot selitettävän muuttujan luokissa, sekä χ^2 -testi tai yksisuuntainen varianssianalyysi tilanteesta riippuen.	63
Taulukko 13 Tietoa multinominaalisen regression ennustustarkkuudet.....	64

1 JOHDANTO

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan eurooppalaisten työorientaatioita eli suhtautumista työhön. Tutkielmani kannalta tärkeitä käsitteitä ovat ansiotyö, ja sen eri merkitykset, sekä materialismi ja postmaterialismi. Tutkielmassa käytettyihin käsitteisiin on vaikuttanut erityisesti Ronald Inglehartin tutkimus modernien ja postmodernien – tai materialististen ja postmaterialististen – arvojen empiirisen analyysin parissa. Tutkielmani sijoittuu vertailevan tutkimuksen alalle, joten tärkeä teoreettinen lähtökohta ovat myös erilaiset Länsi-Euroopan maita luokittelevat käsitteistöt.

Työorientaatiot, eli ihmisten suhtautuminen työhön ja esimerkiksi työssä tärkeänä pidetyt piirteet ovat tärkeä ja kiinnostava aihe, koska työ muodossa tai toisessa on välttämättä läsnä kaikissa ihmisyhteisöissä. Markkinataloudessa työn muodoista ansiotyö tai sen puute määrittää ihmisen päivärytmiä. Länsi-Euroopassa työ on keskeinen keino hankkia elanto, ja työpaikka voi myös olla tärkeä sosiaalinen yhteisö. Konkreettisesti töissä oltiin Länsi-Euroopassa Eurostatin tietojen perusteella vuonna 2011 38–41 tuntia viikossa (Cabrita & Manuel 2011). Inhimilliseltä kannalta on kiinnostavaa, kuinka ihmiset kokevat palkkatyön, johon suuri osa väestöstä käyttää merkittävän osan valkeillaoloajastaan. Onko työ vain keino tavoitella muita päämääriä vai päämäärä jo itsessään?

Työorientaatiot ovat yhteydessä myös työmarkkinoiden luonteen muuttumiseen. Perinteiset standardointiin, massatuotantoon ja pitkäaikaisiin työsuhteisiin perustuvat työmarkkinat ovat Euroopan Komission (2004, 12) mukaan muuttumassa: työmarkkinainstituutioiden täytyy tukea valinnanvapautta, kekseliäisyyttä, liikkuvuutta sekä uudelleen koulutusta. Työmarkkinoiden muuttuvat ehdot ja pelisäännöt saattavat vaikuttaa ihmisten käsityksiin työstä. Tämän tutkielman aihe on siis myös työmarkkinoiden muutoksen kannalta ajankohtainen.

Yritysten – ja veroja keräävän valtionkin – kannalta työhön suhtautuminen on kiinnostavaa siksi, että jos työ on tekijälleen ylpeyden aihe tai yhteiskuntaan vaikuttamisen keino, eikä pelkästään keino rahan hankintaan, on työntekijän työpanos kenties erilainen. Länsi-Euroopan harmaantuvien yhteiskuntien toiminnan kannalta, olisi toivottavaa, että ihmiset näkisivät työnsä muunakin kuin ikävänä välttämättömyytenä, josta jäädytään eläkkeelle heti, kun eläkejärjestelmä sen suinkin sallii (ks. myös: Hult & Stattin 2009).

Työmarkkinat eivät ole erillinen kokonaisuus yhteiskunnassa. Työmarkkinoilla koetun ohella työhön liitettyihin päämääriin ja toiveisiin vaikuttavat epäilemättä myös yhteiskunnan instituutiot, kuten perhe, valtion tarjoaman turvan saatavuus, tai kulttuuriset käsitykset työstä velvollisuutena tai ikävänä välttämättömyytenä. Asema työmarkkinoilla ei yksin määritä henkilön materiaalsen hyvinvoinnin tasoa, vaan siihen vaikuttavat myös perhetausta sekä esimerkiksi puolison vauraus. Näin suhtautumisen ansiotyöhön voidaan ajatella muovautuvan työmarkkinoiden ja yhteiskunnan muiden instituutioiden vaikutuksista. Tutkielman ytimessä on juuri työorientaatioihin vaikuttavien tekijöiden tarkastelu.

Työhön liittyvien mieltymysten painoarvossa tapahtuville muutoksille voi löytyä selityksiä yleisemmistä yhteiskunnallisista kehityskuluista. De Witte, Halman ja Gelissen (2004, 256) liittävät työorientaatiot modernisaatioon ja siihen liittyviin prosesseihin. Modernit arvot painottavat yksilön itsenäisyyttä ja henkilökohtaista kehittymistä. Työn arvojen yhteydessä tämä yleisempi kehitys johtaisi työn sisältöä painottavien intrinsisten arvojen yleistymiseen välineellisen ekstrinsisiä arvoja korostavan suhtautumisen kustannuksella. Tällainen teoretisointi auttaa de Witten, Halmanin ja Gelissenin (emt.) mukaan ymmärtämään ajan kuluessa tapahtuvaa muutosta ja empiirisen tutkimuksen tekoa, sillä intrinsisen orientaation yleistymisestä on mahdollista muodostaa tutkittavissa olevia hypoteeseja.

Esterin, Braunin ja Vinkenin (2006) mukaan modernin työntekijän odotetaan harjoittavan jatkuvasti pehmeitä ja kovia työtaitojaan. Työntekijöiden odotetaan olevan joustavia niin, että heidät voidaan sijoittaa moniin eri tehtäviin organisaation sisällä. Työntekijöiden täytyy olla valmiita ja halukkaita sopeutumaan sekä olemaan luovia ja innovatiivisia. Modernista työntekijästä tulee Esterin, Braunin ja Vinkenin (emt.) mukaan kuin yritys, joka jatkuvasti pyrkii kehittämään omaa toimintaansa.

Joustava ja organisaatiossa helposti työllistettävä työntekijä on eurooppalaisille yrityksille kilpailuetu muuttuvilla kansainvälisillä markkinoilla. Vuonna 2000 Euroopan neuvosto asetti tavoitteekseen maailman parhaan kilpailukyvyyn vuoteen 2010 mennessä. Tärkeitä keinoja tavoitteen saavuttamiseksi ovat juuri elämänmittainen oppiminen ja työvoiman joustavuus. Eurooppalaisessa jälkiteollisessa tietoyhteiskunnassa ekstrinsiset tai perinteiset työarvot eivät enää riitä, sillä ne sopivat huonosti yhteen innovatiivisuuden ja kilpailukykyisyyden vaatimusten kanssa. Eurooppalaisilla työmarkkinoilla arvoista on siis tullut tärkeä tekijä myös politiikan alueella. (Ester et al. 2006, 89–90.)

Ester, Braun ja Vinken (2006, 93) esittävät, että verkostoituneessa ja palvelujen tuotantoon suuntautuneessa yhteiskunnassa, jossa työntekijöiltä vaaditaan joustavuutta ja helppoa työllistettävyyttä vaihteleviin tehtäviin, intrinsisten arvojen korostaminen on yhteiskunnallinen kilpailuetu. Mitä enemmän väestössä kannatetaan intrinsisiä työn piirteitä, sitä paremmin työntekijät pystyvät käsittelemään työelämän vaatimuksia kilpailullisuudesta ja innovatiivisuudesta globaalissa taloudessa – ja sitä paremmin he hyötyvät joustavista työmarkkinoista. (Emt., 93–94.)

Toisaalta intrinsisten ja ekstrinsisten piirteiden ja työmarkkinoiden yhteensopivuus ei välttämättä ole itsestään selvää. Esimerkiksi Suomessa yrittäjyyden edistäminen on valtionhallinnon asialistalla (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009, 5; Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 5). Sitä vastoin arvojen ja työorientaatioiden suhde yrittäjyyteen voi olla yllättävä. On mahdollista, että yrittäjäksi ryhdytään materiaalsen menestymisen mahdollisuuden innoittamana, jolloin postmaterialistiset – työn sisältöä, yksilön autonomiaa ja itsensä toteuttamista – suosivat arvot saattavat olla yritystoiminnan lisäämispyrkimysten kanssa ristiriidassa (ks. Uhlaner & Thurik 2007).

Ansiotyö on siis yhteydessä työmarkkinoilla ja muussa yhteiskunnassa tapahtuvaan muutokseen. Lisäksi tutkielmaani ovat motivoineet työn liittyminen yhteiskuntatieteiden teorioihin, joihin olen sosiologian opinnoissani perehtynyt, työ ihmisten elämää määrittelevänä tekijänä konkreettisesti jo päivärytmistä lähtien ja työmarkkinat lukuisten kansallisten ja kansainvälisten instituutioiden intressien kohtauspaikkana.

1.1 Työ ja työorientaatiot

Harva käsite on yhtä monimerkityksinen kuin työ (De Witte et al. 2004, 255). Työn merkityksiä pohdittaessa on usein päädytty etsimään vastausta kysymykseen, onko työ välttämätön paha vai itsensä toteuttamisen keino (Esser 2005, 3). Työn tutkimuksessa paljon siteerattu (De Witte et al. 2004, 255) filosofi Hannah Arendt (2007, 15–16) jakaa ihmisen perusaktiviteetit työhön, valmistamiseen ja toimintaan. Työ liittyy ihmiselämän biologisiin välttämättömyyksiin ja sen tarkoituksena on turvata ihmislajin elämä. Valmistaminen ylittää ihmisen luontoperäisen puolen ja sen tarkoituksena on luoda yksittäistä ihmiselämää kauemmin kestävä maailma. Toiminta tapahtuu ihmisten välillä ilman aineellisia välikappaleita ja on luonteeltaan poliittista. Valmistuksella on positiivinen kaiku merkityksellisten, luovien ja itseä kehittävien toimien suorittamisena, sitä vastoin työ voidaan ajatella rasittavaksi, tylsistyttäväksi ja rutiininomaiseksi. (Arendt 2007, 15–16.) Työhön suhtautumisessa on usein tehty Arendtin jaon tapainen jaottelu intrinsiseen, työn sisäisiä piirteitä

korostavaan, ja ekstrinsiseen, työn materiaalista puolta korostavaan orientaatioon (De Witte et al. 2004, 255).

Sosiologi Serge Paugam (2000, sit. Davoine & Méda 2008, 17) puolestaan erottaa toisistaan homo faberin, homo economicuksen ja homo sociologicuksen. Homo faber viittaa työn tai tehtävän tekemiseen ja siihen tyydytykseen, jota työn tai tehtävän suorittaja saa pystyessään suoriutumaan tehtävästä. Homo economicus viittaa instrumentaaliseen tapaan suhtautua työhön, jolloin tyytyväisyys työhön riippuu markkinoiden työlle antamasta arvosta. Lopulta homo sociologicus viittaa työhön sosiaalisena tapahtumana, josta on mahdollista saada arvostusta.

Työn käsitteen rakentumista on mahdollista hahmottaa historian kautta. Médan (1995, sit. Davoine & Méda 2008, 16–17) mukaan työlle on kasvanut kolme merkityskerrosta. 1700-luvulla työ sai ensimmäisen merkityksensä asiana, jolla on arvoa. Esimerkiksi Adam Smithin myötävaikutuksella työ määriteltiin asiaksi, joka luo arvoa ja on perimmäinen tuotannontekijä. 1800-luvun kuluessa muotoutui työn toinen merkityskerros, joka ei korvannut vaan pikemminkin täydensi ensimmäistä. Työ nähtiin nyt inhimillisenä toimintona, joka mahdollistaa sekä yleisen ihmisluonnon että ihmisen yksilöllisyyden toteutumisen. Työ on siis jotain, jonka avulla luontoa voidaan tuhota tai muokata ja jonka avulla ihminen voi tehdä maailmasta oman kuvansa ja siten muokata myös itseään. 1900-luvun kuluessa palkkatyöyhteiskunta muotoutui ja vahvistui, ja samalla työ sai kolmannen merkityskerroksensa. Työstä tuli palkkatyötä, josta saadaan paitsi tuloja ja mahdollisuus ilmaista itseä, myös pääsy työssäkäyville kuuluviin oikeuksiin, kuten esimerkiksi sosiaaliturvaan. (Davoine & Méda 2008, 14–17.) (Työn merkityksistä katso myös: Esser 2005, 1–44.)

Työ on todellisuudessa enemmän kuin pelkkä mahdollisuus ansaita rahaa. Siitä on mahdollista saada sosiaalisia oikeuksia sekä arvostusta, joiden kautta ihminen voi rakentaa identiteettiään. Kun tehdään kyselytutkimusta työhön liittyen, voidaan tarkoittaa ainakin kolmea eri asiaa. Jos kysytään esimerkiksi työn tärkeydestä – ilman tarkentavia lisäkysymyksiä – ei voida tietää, mitä vastaaja tarkoittaa ilmoittaessaan työn olevan tärkeää. Työ voi olla tärkeää siitä saatavan rahan takia, työ voi olla tärkeää, koska se on yhteiskunnallinen velvollisuus tai työ voi olla tärkeää, koska se on keino ilmaista ja toteuttaa itseään. (Davoine & Méda 2008, 17.)

1.2 Vertaileva tutkimus

Työ on tutkielmani teemallinen lähtökohta. Aineistona tässä tutkimuksessa on käytetty strukturoidulla lomakkeella kerättyä lomakeaineistoa, jolloin tutkielma kuuluu menetelmältään lomaketutkimuksen piiriin. (Alastalo 2005, 14.) Metodologiselta kannalta tutkielmani määrittää vertailevan tutkimuksen kenttä.

Periaatteessa kaikki empiirinen sosiaalitutkimus sisältää jonkinlaisen vertailun elementin, joka voi olla esimerkiksi aiempi tutkimus tai teoreettinen ideaalityyppi. Sosiaalitieteissä vertaileva metodi viittaa tavallisimmin suurten makrososiaalisten kokonaisuuksien vertailuun. (Ragin 1987, 1.) Vertailevan tutkimuksen uranuurtaja Charles C. Ragin (1987, 1–6) pitää vertailevan tutkimuksen erityispiirteenä makrososiologisten yksiköiden käyttämistä ilmiöiden selittämisessä. Vertailevan tutkimuksen päämääränä on selittää ja tulkita makrososiaalista vaihtelua. Samalla oletetaan ainakin implisiittisesti, että tietyt abstraktit yksiköt – kuten kansallisvaltiot – ovat todellisia tai tunnistettavia.

Kun vertaileva tutkimus ymmärretään sosiaalitutkimuksen alalajiksi, tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan sitä, että tiettyä sosiaalista ilmiötä vertaillaan vähintään kahdessa maassa, yhteiskunnassa tai kulttuurissa (Oinonen & Alestalo 2006, 209) käyttäen vertailukelpoista dataa (Oinonen 2004, 40). Melvin L. Kohn (1987) määritteli American Sociological Associationin puheenjohtajana vertailevat tutkimukset hyvin samanlaisin sanankääntein: vertailevat tutkimukset ylittävät eksplisiittisesti tietyn kansallisvaltion rajat ja käyttävät systemaattisesti vertailukelpoista dataa eri maista. Pelkkä kahden tai useamman yhteiskunnan erojen tai yhtäläisyyksien listaaminen ei kuitenkaan vielä riitä. Vertailevassa tutkimuksessa on tärkeää tunnistaa erojen ja yhtäläisyyksien todennäköisiä syitä (Oinonen & Alestalo 2006, 209). Oinonen ja Alestalo (emt.) pitävätkin vertailevan tutkimuksen ytimenä juuri tietyn ilmiön tai prosessin analyysiä suhteessa kyseisen ilmiön ajalliseen ja paikalliseen ilmenemiskontekstiin.

Ragin (1989, viii–xi, sit. Arts & Halman 2004, 3) jaottelee vertailevat tutkimukset weberiläisiin ja durkheimiläisiin. Ensimmäinen on kvalitatiivinen ja tapausorientoinut menetelmä, jossa eri tapausten – esimerkiksi maiden – perusteellinen tarkastelu on tärkeämpää kuin yleistettävyyys. Jälkimmäinen keskittyy muuttujiin, on usein kvantitatiivista ja painottaa yleistettävyyttä monimutkaisen ja perusteellisen käsityksen sijaan. Weberiläistä vertailua tehdään usein historiallisen sosiologian tutkimuksessa ja durkheimilaista, kun halutaan testata yleisen ja teoreettisen sosiologian hypoteeseja. Arvojen vertaileva tutkimus sijoittuu yleensä durkheimilaiseen

traditioon. Kirjassaan *The Comparative Method Ragin* (1987, xi) toteaa, että parhaimpiin tuloksiin päästään todennäköisesti yhdistämällä molempia menetelmiä.

Kohn (1987) puolestaan jakaa vertailevat tutkimukset neljään tyyppiin. Ensimmäisen ryhmän muodostavat tutkimukset, joissa maa on tutkimuksen kohde, toisessa ryhmässä maa on tutkimuksen konteksti, kolmannessa tyypissä maa on tutkimusyksikkö ja neljäs ryhmä koostuu tutkimuksista, jotka ovat transnationaaleja. (Kohn 1987, 714.) Toisessa kategoriassa valtiot ovat korkean tason muuttujia, joiden ajatellaan vaikuttavan alemman tason muuttujiin. Vertailevan arvotutkimuksen tapauksessa alemman tason muuttujina on yksilöiden asenteita, arvoja ja arvioita. (Arts & Halman 2004, 4.) Tässä tutkielmassa maa on tutkimuksen konteksti, jolla ajatellaan olevan vaikutusta ihmisten työorientaatioon. Tutkielma edustaa Kohnin toista vertailevan tutkimuksen tyyppiä.

Mattei Dogan (2008, 15–42) erottelee vertailevan tutkimuksen strategioita, joista kolme ovat olennaisia tämän tutkielman kannalta. Ensinnäkin vertailuja voidaan tehdä ideaalityyppien tai empiiristen typologioiden perusteella. Klassisisin ideaalityyppien hyödyntäjä lienee Max Weber ja esimerkiksi hänen typologiansa legitimaatioiden lajeista. Viimeaikoina trendi on ollut kohti empiriasta lähteviä käsitteellistyksiä – kuten esimerkiksi maiden jaottelu tiettyjen arvojen perusteella.

Toisekseen vertailun strategiaksi voidaan valita hyvin samankaltaisten maiden tutkiminen, jolloin pyritään vakioimaan ainakin osa tutkittavaan ilmiöön vaikuttavista tekijöistä, jotta pystytään paremmin eristämään varsinainen tutkimuskohde (Dogan 2008). Myös suomalainen sosiologi Erik Allardt (1976, sit. Oinonen & Alestalo 2006, 206) on käsitellyt maksimaalisen samanlaisuuden ja erilaisuuden strategioita vertailevan tutkimuksen eri lähestymistapoina. Doganin (2008) mukaan sosiaalitieteissä kolmansien muuttujien kontrolloiminen ei kuitenkaan koskaan ole täysin mahdollista. Maantieteellinen läheisyys kuitenkin tarkoittaa usein, että maat jakavat joitakin kulttuurisia, taloudellisia, sosiaalisia tai historiallisia piirteitä. Maantieteellisesti läheisten maiden valitseminen analyysiin tarkoittaa siis sitä, että pystytään vakioimaan joitakin muuttujia, jotta päästään paremmin käsiksi tutkittavaan ilmiöön. Tosin maantieteellinen läheisyys ei automaattisesti tarkoita, että vertailu olisi mielekäästä tai maat samankaltaisia.

Kolmas Doganin (2008) strategioista, joita sovelletaan tässä, on tulosten iterointi maan sisäisten erojen suhteen, sillä suurimmassa osassa maita on paljon sisäistä vaihtelua alueellisesti tai sosiaalisen kerrostuneisuuden suhteen. Maiden sisäisistä eroista kertovaa tilastollista dataa on

pitkään ollut tarjolla vain vähän. Kuitenkin tässä käytetyn aineiston avulla pystytään tutkimaan esimerkiksi koulutuksen, iän tai sukupuolen aiheuttamia eroja työorientaatioihin.

1.3 Tutkimusasetelma ja tutkielman rakenne

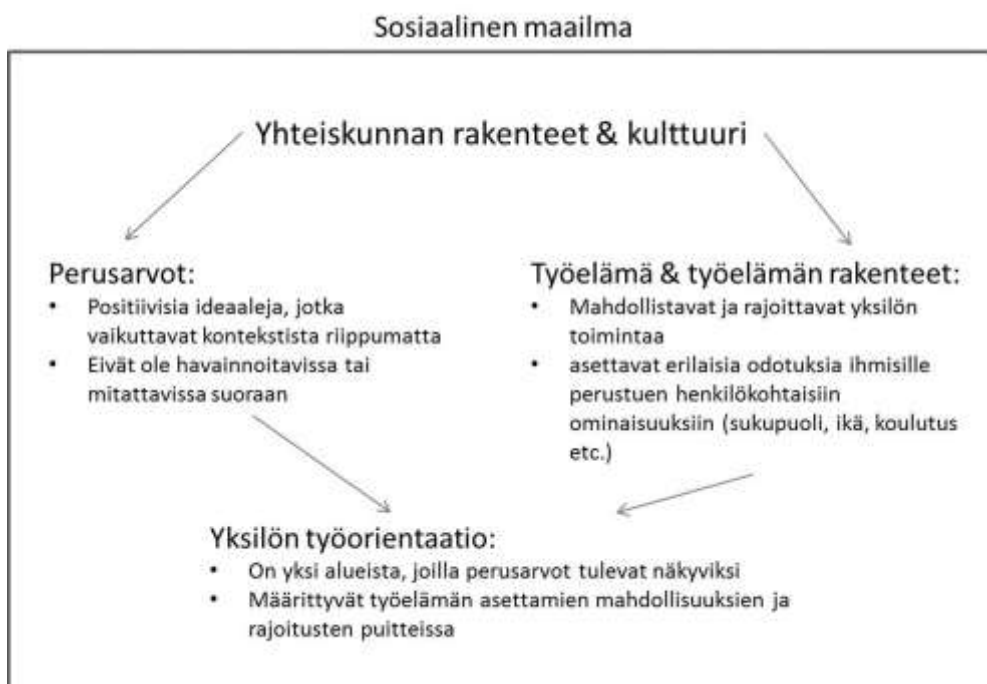
Yhteiskuntatieteissä haasteena on monimutkaisen maailman pelkistäminen merkityksellisten käsitteiden avulla siten, että tutkittavasti ilmiöstä saadaan olennaista tietoa. Tässä tutkimuksessa tarkasteltavat vaikutussuhteet on koottu kuvioon 1.

Tutkielmassa suoritetaan vertaileva analyysi, jossa maa kertoo kontekstista. Vertailuun on valittu maita Länsi-Euroopasta, jotta pystyttäisiin vakioimaan jonkin verran esimerkiksi historiasta johtuvaa vaihtelua. Vaikka Eurooppa maailmanlaajuisesti tarkasteltuna näyttäisi muodostavan suhteellisen yhtenäisen kokonaisuuden esimerkiksi Lähi-itään tai Afrikkaan verrattuna, on Euroopan sisällä lukuisia jakolinjoja, jotka on syytä pitää mielessä Euroopan maita käsittelevien vertailujen tuloksia analysoitaessa.

Tutkielman lähtöoletuksena on, että yhteiskunnan rakenteet ja kulttuuri vaikuttavat perusarvoihin, jotka ovat positiivisia ideaaleja ja joihin pyrkiminen näkyy useilla elämän alueilla. Perusarvoista on olemassa lukuisia käsitteellistyksiä, mutta tässä työssä seurataan Ronald Inglehartin esittämiä ajatuksia moderneista ja postmoderneista arvoista, tai tarkemmin materialistisista ja postmaterialistisista arvoista. Arvoja ei ole mahdollista mitata suoraan, mutta materialistiset arvot näkyvät esimerkiksi talouskasvun, armeijan, rikoksen vastaisen taistelun, järjestyksen ylläpidon ynnä muiden materiaalistien hyvinvoinnin ja turvallisuuden turvaamiseen tähtäävien päämäärien priorisoinnin kautta. Postmaterialistiset arvot tulevat näkyviin päämäärien, kuten poliittisten ja yhteisöllisten vaikutusmahdollisuuksien, sanavapauden ja muiden yksilön itseilmaisun sekä vapauden ilmentymien, suosimisen kautta.

Yhteiskunnan rakenteet ja kulttuuri vaikuttavat myös työelämään ja työelämän rakenteisiin, jotka puolestaan vaikuttavat palkansaajien valintoihin rajoittavasti ja mahdollistavasti. Esimerkiksi sukupuoli, koulutus ja ikä vaikuttavat siihen, millaisia odotuksia yhteiskunnassa ja työmarkkinoilla kohdistetaan henkilön toimintaan, tai millaisia mahdollisuuksia tietyllä ihmisellä on työmarkkinoilla. Työntekijöiden mahdollisuudet eroavat toisistaan, minkä odotetaan vaikuttavan työorientaation muodostumiseen. Kuvion oikea laita kuvaa työelämän vaikutusta työorientaatioihin.

Mikä tahansa teoreettinen tai käsitteellinen viitekehys, on vain yksinkertaistus todellisuudesta. Vaikka tutkimusasetelmaani havainnollistavassa kuvassa on vain yksisuuntaiset nuolet yhteiskunnasta perusarvoihin ja työelämään, ovat vaikutussuhteet todellisuudessa paljon monimutkaisempia. Perusarvot vaikuttanevat suoraan yhteiskunnan kaikilla alueilla eli myös työelämän rakenteiden ja käytäntöjen muodostumisessa. Kausaalisuussuhde instituutioiden ja arvojen välillä ei välttämättä ole yksisuuntainen tai itsestään selvä (ks myös: Hult & Stattin 2009, 103). Toisaalta muutokset työelämässä ja -markkinoilla, kuten taloudellisen epävarmuuden lisääntyminen, voivat muuttaa ihmisten arvoja. Tämän työn kannalta tällainen yksinkertaistus on kuitenkin sopiva.

Kuvio 1 Tutkielman rakenne ja vaikutussuhteet

Toisessa pääluvussa johdannon jälkeen määritellään perusarvojen käsite ja esitellään perusarvoja kuvaavien teoreettisten viitekehysten eri ulottuvuuksia. Erityisesti esille nostetaan Geert Hofsteden, Shalom M. Schwartzin ja Ronald Inglehartin teoretisoinnit. Tämän jälkeen tarkastellaan Ronald Inglehartin arvoulottuvuuksia yksityiskohtaisemmin teoreettisesta ja empiirisestä näkökulmasta.

Kolmannessa pääluvussa käsitellään työhön liitettyjä päämääriä ja toiveita. Luvussa esitellään ensin työorientaatiota teoreettiselta kannalta, jonka jälkeen tarkastellaan empiirisiä tutkimuksia työorientaatioon liittyen. Työorientaatiokäsitteen taustoituksen jälkeen esittelen oman operationalisointini työorientaatioista, joka liittyy materialistisista ja postmaterialistisista arvoista käytyyn keskusteluun. Tutkimuksessa käytetyin työorientaatioiden jaottelu jakaa orientaatiot

intrinsisiin, työn sisäisiä puolia korostaviin, ja ekstrinsisiin, työn välineellistä puolta korostaviin arvoihin. Tässä tutkielmassa työorientaatiot jaetaan materialistisiin ja postmaterialistisiin orientaatioihin, joista materialistinen vastaa suunnilleen ekstrinsistä orientaatiota ja postmaterialistinen voidaan tietyin varauksin samaistaa intrinsisiä piirteitä korostavaan työorientaatioon.

Neljäs pääluke kuvaa tutkimusasetelman sekä tutkimuskysymykset ja -hypoteesit, ja *viidennessä luvussa* esitellään tutkimusaineistona käytetty World Values Survey. *Kuudes luku* esittelee tutkimuksen muuttujat ja menetelmänä käytetyn logistisen regression. *Seitsemännessä luvussa* suoritetaan analyysi, jonka tuloksia arvioidaan tarkemmin *kahdeksannessa luvussa* Pohdinta ja johtopäätökset.

2 PERUSARVOT

Arvot ovat kiinnostaneet yhteiskuntateoreetikkoja muodossa tai toisessa jo pitkään. Esimerkiksi Adam Smithiltä, Emile Durkheimilta ja Max Weberiltä löytyy ajatuksia siitä, että kulttuurisilla ideoilla on määrittävä ja erityinen vaikutus sosiaaliseen maailmaan (Spates 1983, 28–30). 1950–1970-luvuilla kehitettiin käsitteitä ja määritelmiä arvojen tutkimukseen (Wuthnow 2008, 334–336). Esimerkiksi Clyde Kluckhohn määritteli arvot eksplisiittiseksi tai implisiittiseksi yksilöä tai ryhmää määritteleväksi käsitteeksi siitä, mikä on toivottavaa. Samalla arvot vaikuttavat toiminnan päämääriin ja tietyn tavoitteen saavuttamiseksi käytettyihin keinoihin. (Kluckhohn 1951, siteeraa: Spates 1983, 30; ks. myös: Hitlin & Piliavin 2004, 362.) Ajatus toisiinsa liittyvien arvojen systeemeistä, eli arvo-orientaatioista, löytyy Talcott Parsonsin 1950-luvun tuotannosta (Spates 1983, 31). 1970-luvun lopussa ja 1980-luvulla arvojen tutkimus taantui.

1990-luvulla ja 2000-luvun alussa arvojen tutkimus on saavuttanut uudelleen suosiota esimerkiksi laajojen empiiristen tutkimusten muodossa (Wuthnow 2008, 334–336). Kasvanut kiinnostus liittyy arvoihin liittyvän datan entistä parempaan saatavuuteen (Ester, Mohler & Vinken 2006, 3), joka tosin tuo mukanaan kansalliseen edustavuuteen, vastausprosentteihin ja kyselylomakkeen sanamuotoihin liittyviä metodologisia ongelmia (Wuthnow 2008, 340). Toinen syy lisääntyneeseen kiinnostukseen on globalisaatio. Ihmisten liikkuminen ja talouden, viihteen sekä politiikan ulottuminen perinteisen kansallisvaltion rajojen yli herättää kysymyksen kansallisvaltion merkityksellisyydestä. Voidaan kysyä, muuttuvatko arvot ja kulttuurit yhä samankaltaisemmiksi globalisaation edetessä tai voisiko juuri päinvastainen kehitys olla mahdollinen. (Ester, Mohler et al. 2006, 3.)

Kun tarkastellaan vertailevan arvotutkimuksen kenttää, näyttää siltä, että kolmen teoreetikon, Hofsteden, Schwartzin ja Inglehartin jo vuosikymmeniä sitten esittämät teoreettiset väittämät hallitsevat sitä. Vakavia haastajia on vähän.

2.1 Mitä arvot ovat?

Schwartz (2008, 174) määrittelee kulttuurin merkitysten, uskomusten, käytäntöjen, normien ja yleisesti hyväksytyjen arvojen muodostamaksi kokonaisuudeksi. Kulttuurille tärkeät arvot kertovat jaetusta ymmärryksestä siitä, mikä on hyvää ja toivottavaa. Lisäksi arvot vaikuttavat yksilöiden ja

ryhmien uskomuksiin, toimintaan ja päämääriin. Kulttuureja ei kuitenkaan pidä ajatella täysin koherenteiksi kokonaisuuksiksi, sillä valtakulttuurin ohella yhteiskunnassa on alakulttuureja, joiden arvot voivat olla ristiriidassa valtakulttuurin arvojen kanssa.

Arvojen ajatellaan olevan suhteellisen pysyviä. Arvot ovat eri asia kuin asenteet, luonteenpiirteet tai normit (Hitlin & Piliavin 2004, 360). Normit lakkaavat olemasta, jos niitä ei noudateta. Aenteet voivat olla positiivisia tai negatiivisia suhtautumistapoja tiettyihin asioihin tai tilanteisiin. Arvot puolestaan ovat aina positiivisia kulttuurisia ideaaleja. (Ester, Mohler et al. 2006, 8; ks. myös: Hitlin & Piliavin 2004, 360–362.) Yksilöiden, ryhmien tai yhteiskuntien arvojen tärkeysjärjestys voi vaihdella. Juuri tärkeysjärjestysten erilaisuuden tutkimus on vertailevan arvotutkimuksen ytimessä. (Ester, Mohler et al. 2006, 8.)

Schwartz (2008, 178) tiivistää kuusi perusarvojen piirrettä:

1. Arvot ovat uskomuksia, jotka liittyvät läheisesti tunnetiloihin tai affekteihin.
2. Arvot kertovat toivotuista päämääristä, jotka motivoivat toimintaa.
3. Arvot ovat korkeammalla kuin määrätty toiminnot tai tilanteet. Arvot ovat siis eri asia kuin yleensä tiettyyn toimintaan, esineisiin tai tilanteisiin sitoutuneet normit ja asenteet.
4. Arvot ovat standardit tai kriteerit, joita vastaan toimintaa, käytäntöjä tai tapahtumia arvotetaan.
5. Arvot voidaan laittaa tärkeysjärjestykseen suhteessa toisiinsa. Näin muodostuu prioriteettien järjestelmä.
6. Toimintaa ohjaa nimenomaan arvojen tärkeys suhteessa toisiinsa.

Schwartz (2008, 176) toteaa, että survey-tutkimuksissa käytetyt kysymykset viittaavat usein tiettyihin tilanteisiin tai elämänalueisiin, vaikka kolmannen periaatteen mukaan perusarvot ylittävät tietyt tilanteet tai tapahtumat. Ratkaisuna olisi kysyä lukuisia kysymyksiä useilta elämänalueilta ja pyrkiä sitten löytämään vastauksista säännönmukaisuuksia. (Schwartz 2008, 178–179.)

Kulttuurin muuttaminen mitattavaan muotoon ei ole yksinkertaista. Jotta voidaan paljastaa jotain kulttuurista, voidaan tarkastella lakeja, kirjoja tai muita kulttuurin tuotoksia, jotka kuitenkin paljastavat vain pienen osan piilevistä kulttuurisista arvoista (Schwartz 2008, 174–175). Arvojen mittauksessa pitää yleensä käyttää epäsuoria mittareita, kuten henkilön suhtautumista tiettyyn tapahtumaan tai asiantilaan (Ester, Mohler et al. 2006, 8). Ideaalitapauksessa perusarvoja pitäisi tutkia syvähaastatteluin, joita toistetaan useita kertoja esimerkiksi kuukausien pituisen ajanjakson aikana. Otoksiin perustuvien lomaketutkimusten etuna on kuitenkin mahdollisuus kasvattaa aineiston koko kansallisesti edustavaksi. (Inglehart 1990, 130.)

Vinken et al. (2004, ks. Ester, Mohler et al. 2006, 10–11) erottavat kolme arvotutkimuksen suuntausta. Postmodernisteille kulttuuriset arvot ovat monitulkintaisia ja jatkuvassa muutoksessa. Postmodernistien perspektiivi on laaja, eivätkä arvot ole sitoutuneet mihinkään tarkasti määriteltyyn tai vakiintuneeseen kulttuuriseen muotoon. Perinteisesti survey-tutkimukseen perustuvissa empiirisissä arvotutkimuksissa postmodernilla analyysillä on kuitenkin rajatusti sovelluskohteita. Partikularistisessa arvotutkimuksessa keskitytään tiettyyn teemaan tai elämänalueeseen liittyviin arvoihin, eikä siinä olla niinkään kiinnostuneita koko kulttuurin läpäisevistä ylärakenteista. Partikularistinen tutkimus voi keskittyä esimerkiksi uskontoon, perheeseen, työhön tai politiikkaan liittyviin arvoihin. Tosin partikularistisessa tutkimuksessa analyysiä ohjaa usein yleisempi teoria esimerkiksi modernisaatioon liittyen. Kolmas suuntaus on kiinnostunut kulttuurisesta kokonaisuudesta ja sen ulottuvuuksista. Kolme tunnettua kolmannen suuntauksen edustajaa ovat Hofstede, Schwartz ja Inglehart, joiden teorit esitellään seuraavaksi lyhyesti. (Ester, Mohler et al. 2006, 10–11.)

Tämä tutkielma on partikularistinen, sillä tutkimuskohde ovat työorientaatiot. Tutkielmassa kuitenkin hyödynnetään kulttuurista kokonaisuutena tehtyä tutkimusta, eli Inglehartin arvoteoriaa. Tutkielman taustaoletuksena on, että on olemassa toisiinsa liittyvien arvojen systeemejä, eli arvoprioriteettejä tai -orientaatioita.

2.2 Perusarvojen ulottuvuuksia

Hofstede, Schwartz ja Inglehart ovat eri tieteenalojen lähtökohdista kehittäneet kulttuurin muutoksen kattavan mallin arvojen eri ulottuvuuksista, jotka olen tiivistänyt taulukkoon 1. Hofstede kehitti teoriansa alun perin IBM:n johdon tarpeita varten. Hänen teoriaansa on sovellettu erityisesti liiketalouden ja johdon aloilla. Inglehartin teorian lähtökohdat ovat sosiologian ja politiikan aloilla, ja sen alkuperäisenä tarkoituksena on ollut tarkastella modernisaation vaikutuksia. Schwartzin työtä on motivoinut kiinnostus yksilöllisiin eroihin arvoprioriteeteissa sekä näiden erojen vaikutus asenteisiin ja käyttäytymiseen sosiaalipsykologiselta kannalta. (Schwartz 2008 173.)

Neljäntenä teoreetikkona listaan voidaan lisätä vielä Harry C. Triandis (Hagenaars, Halman & Moors 2003, 24), jonka lähtökohdat ovat psykologian alalla. Triandis ei suoraan käsittele arvoja vaan individualismia ja kollektivismia, joita hän kutsuu kulttuurisiksi syndroomiksi: kollektivismille on tyypillistä ihmisten välisten suhteiden painottaminen, kun taas individualismissa yksilöt ovat autonomisia ja itsenäisiä suhteessa yhteisöönsä (Triandis 2001).

Taulukko 1 Hofsteden, Schwartzin ja Inglehartin koko kulttuurin kattavat arvoulottuvuudet

Lähde: Ulottuvuudet:	Hofstede (Ester, Mohler et al. 2006, 12), 5 ulottuvuutta.	Scwartz (Schwartz 2008, 175–178), 3 ulottuvuutta.	Inglehart (Ester, Mohler et al. 2006, 13–14), 1, myöhemmin kaksi ulottuvuutta.
	Vallan etäisyys, eli kuinka paljon epätasa-arvoa vallanjaossa odotetaan olevan ja kuinka epätasa-arvoinen vallanjako hyväksytään.	Yksilön ja ryhmän suhde: autonominen, jolloin yksilöt ovat itsenäisesti toimivia kokonaisuuksia, vai juurtunut, eli ihmiset ovat kiinteä osa sosiaalista ryhmää.	Materialismi vai postmaterialismi, eli pidetäänkö tärkeänä lakia, järjestystä ja taloudellista vakautta vai demokratiaa, suvaitsevaisuutta ja itseilmaisua.
	Epävarmuuden välttäminen, eli kuinka uhkaaviksi ihmiset kokevat epävarmat tai entuudestaan tuntemattomat tilanteet.	Tuotannon organisoiminen ja yhteistyön varmistaminen: Egalitaristinen, eli kaikki ovat tasaveroisia ja sosialisoitu yhteistyöhön ja vastuuseen, vai hierarkkinen, eli valta ja resurssit jakautuvat epätasaisesti ja roolit määräytyvät hierarkkisen aseman mukaan.	<i>Myöhemmin:</i> Selviytymisarvot vai hyvinvointiarvot, eli mitä ajatellaan tyytyväisyydestä elämään ja millainen on sosiaalinen luottamus (sisältää materialismi–postmaterialismi -jatkumon)
	Individualismi, eli ovatko ihmisten väliset siteet yhteisössä löyhiä vai onko ryhmä hyvin yhtenäinen.	Suhde yhteiskuntaan ja luontoon: harmoninen, eli hyväksyvä ja suojeleva, vai herruuteen pyrkivä, eli luontoa ja yhteiskuntaa aktiivisesti muokkaava.	Traditionaaliset vai sekulaari-rationaaliset arvot, eli mikä on auktoriteetin lähde
	Maskuliinisuus, eli kuinka tärkeinä sukupuolten välisiä eroja ja sukupuolten välistä työnjakoa pidetään.		
	Pitkän tähtäimen orientaatio, eli kuinka tulevaisuuteen suuntautuneita hyveitä arvotetaan		

Hofsteden mallissa on viisi arvoulottuvuutta: vallan etäisyys, epävarmuuden välttäminen, individualismi, maskuliinisuus ja pitkätähäimen suuntautuminen. Hofsteden alkuperäinen aineisto kattoi 100 000 IBM:n työntekijää ja se kerättiin yli kolmekymmentä vuotta sitten. Hofstede kuitenkin argumentoi arvoulottuvuuksien pysyvän melko vakaina ajan kulumisesta huolimatta ja olevan siksi valideja edelleen. Hofsteden mukaan globalisaatio kyllä vaikuttaa kansallisiin kulttuureihin, mutta kulttuurin sisäiset etäisyydet arvojen suhteen pysyvät samoina. (Ester, Mohler et al. 2006, 12.)

Schwarzilla puolestaan on mallissaan seitsemän arvo-orientaatiota, jotka muodostavat kolme kulttuurista arvoulottuvuutta, joiden ääripäät ovat weberiläisiä ideaalityyppejä. Schwartzin ensimmäinen ulottuvuus käsittelee yksilön ja ryhmän välisiä suhteita, toinen sosiaalisen kudoksen säilyvyyttä ja kolmas ihmisen ja ympäröivän luonnon ja yhteiskunnan välisiä suhteita. (Schwartz 2008, 175.) Inglehartille arvoulottuvuuksia oli ensin kaksi, eli materialismi ja postmaterialismi. Myöhemmin hän laajensi käsitteitään, eli materialismista tuli vain osa laajempaa arvosysteemiä, moderneja arvoja. Samoin postmaterialismi on vain osa postmoderneja arvoja. Tämän tutkielman viitekehykseksi on valittu Inglehartin arvoteoria, jota esitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

2.3 Ronald Inglehartin arvoulottuvuudet materialismi ja postmaterialismi

”-- a desire for beauty may be more or less universal, but hungry people are more likely to seek food than aesthetic satisfaction.” (Inglehart 1977, 3.)

Inglehart on kiinnostunut erityisesti toisen maailmansodan jälkeisen talouskasvun ja vakauden vaikutuksista ihmisten arvoihin ja kulttuuriin. Inglehart kuuluu aikamme siteeratuimpiin ja kuuluisimpiin politiikan tutkijoihin (Abramson 2011, 2). Inglehartin työtoveri Paul Abramsonin (2011) mukaan monien suopeiden arvioiden joukkoon mahtuu myös voimakasta kritiikkiä. Osaa Inglehartin teoriaan liittyvistä keskusteluista on käyty jo vuosikymmeniä. Esimerkiksi Scott Flanagan julkaisi ensimmäisen kritiikkinsä jo vuonna 1979 ja viimeisimmän 2000-luvun puolella. (Abramson 2011.)

Ronald Inglehart muotoili tutkimusstrategiansa ensimmäisen kerran 1970-luvulla. Vuonna 1971 ilmestynyt artikkeli ”The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-industrial Societies” oli ensimmäinen esitys sukupolvien välisen arvojen muutoksen teoriasta. Inglehartia inspiroi erityisesti vuoden 1968 ranskalainen protestiliike, jota hän lähestyi marxilaisesta teoreettisesta viitekehyksestä. Marxilainen viitekehys ei kuitenkaan näyttänyt sopivan vuoden 1968 tilanteeseen, jossa työläisten sijaan nuoret ja pääasiassa keskiluokkaiset opiskelijat kannattivat radikaaleja sosiaalisia muutoksia. Sodan kokeneiden sukupolvien ja sodanjälkeisten sukupolvien arvojen välillä näytti olevan suuria eroja. (Inglehart 2006)

Perusteellisemmin Inglehart muotoili ajatuksensa vuonna 1977 ilmestyneessä The Silent Revolution -kirjassa. Inglehartin lähtökohtana on havainto, että erityisesti länsimaissa ennennäkemättömän suuri osuus väestöstä on kasvanut fyysisen ja taloudellisen turvallisuuden vallitessa. Taloudellinen

ja fyysinen turvallisuuden tunne ovat ihmisille edelleen tärkeitä. Koska monet länsimaiset ihmiset pitävät turvallisuutta selviönä, turvallisuuden tunteen suhteellinen painoarvo on pienempi kuin aiemmin. (Inglehart 1977, 3.) Toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneet taloudelliset, tekniset ja sosiaalipoliittiset muutokset ovat muokanneet pitkälle teollistuneita maita. Muutokset näkyvät esimerkiksi siinä, mikä motivoi länsimaalaisten työntekoa, mikä sytyttää poliittisen konfliktin, millaisia ovat väestön uskonnolliset käsitykset ja kuinka suhtaudutaan avioeroon, aborttiin tai homoseksuaalisuuteen. (Inglehart 1990, 3, 5.)

Inglehart (1997, 4–5, 8–12) ajattelee kulttuurin, talouden ja politiikan muutosten tapahtuvan käsi kädessä ja tietyssä määrin ennustettavaan suuntaan. Yksikään kolmesta ei kuitenkaan määritä muita, vaan kulttuuriset, taloudelliset ja poliittiset järjestelmät tukevat toisiaan. Jotkin kehityskulut ovat todennäköisempiä kuin toiset. Esimerkiksi teollistumisen kanssa tapahtuu usein ammatillista erikoistumista. Yhteiskuntien kehitystä ei voida kuitenkaan täysin ennustaa talouden, politiikan tai kulttuurin muutosten perusteella. Yhteiskuntien muutos ei myöskään ole lineaarista tai jatku loputtomiin. Vähenevän rajahyödyn periaatteen mukaisesti esimerkiksi rationalisaation saavutettua tietyn tason lisärationalisoinnista ei ole enää hyötyä ja kehitys muuttaa suuntaansa. (Emt.)

Inglehartilte (1997, 5–8) modernisaatio on prosessi, joka tehostaa yhteiskunnan taloudellista ja poliittista toimintaa. Taloudellinen tehokkuus lisääntyy teollistumisen kautta ja poliittista toimintaa tehostaa byrokratisoituminen. Taloudellisesta kasvusta tulee tärkein yhteiskunnallinen päämäärä ja henkilökohtaisella tasolla ihmisten toimintaa ohjaa suorituskeskeinen motivaatio. Teollistumiseen liittyy joukko yhteiskunnallisia prosesseja, kuten kaupungistuminen, massakoulutus, ammatillinen erikoistuminen ja byrokratian lisääntyminen. Taloudellisen kasvun hyödyt noudattavat kuitenkin niukkuuden ja vähenevän rajahyödyn logiikkaa. Tietyn taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamisen jälkeen yhteiskunnan tai yksilön taloudellisen tilanteen paraneminen ei ole kokonaishyvinvoinnin paranemisen kannalta olennaista.

Inglehart (1997, 33–34; ks. myös: Inglehart 1990, 56, 68) selittää siirtymää moderneista arvoista postmoderneihin arvoihin sukupolvien välisen arvojen muutoksen teorialla. Teoriassa on kaksi hypoteesia:

1. Niukkuushypoteesin mukaan ne asiat ovat arvokkaimpia, joista on pulaa. Niukkuushypoteesin taustalla ovat Maslow'n tarvehierarkia ja taloustieteestä tuttu vähenevän marginaalihyödyn periaate. Tarvehierarkiasta lähinnä jaottelu fysiologiseen selviytymiseen tai eloonjäännin kannalta välttämättömiin tarpeisiin ja ei-fysiologisiin

tarpeisiin, kuten arvostus, itseilmaisuus ja esteettinen tyydytys, on käyttökelpoinen Inglehartille.

Kehittyneissä teollisuus maissa ruoka tai asuminen ei ole enää niukkoja hyödykkeitä, sillä vaikka köyhiä ihmisiä edelleen onkin, suurin osa kansalaisista ei kärsi esimerkiksi nälästä. Tällöin ruuan löytämisen sijaan esimerkiksi kuuluminen johonkin, arvostus, älyllinen ja esteettinen tyydytys tulevat tärkeiksi. Inglehartin mukaan arvot heijastavat koettua turvallisuuden tunnetta.

2. Sosialisatiohypoteesin mukaan sosioekonomisen ympäristön ja arvojen välinen suhde ei ole välitön vaan siinä on viive, joka johtuu varhaisen sosialisoinnin suuresta vaikutuksesta arvojen muotoutumiseen.

Niukkuushypoteesin mukaan vauraus edesauttaa postmodernien ja postmateriaalisten arvojen leviämistä. Sosialisatiohypoteesin perusteella muutos ei kuitenkaan tapahdu yhdessä yössä vaan vähä vähältä, kun nuoremmat ja vauraudessa kasvaneet sukupolvet ottavat vanhempien paikan yhteiskunnassa. (Inglehart 1997, 34; myös: Inglehart 1990, 69.)

Inglehart ei ole yksin ajatellessaan puutteen kokemisen olevan hyvin keskeinen komponentti yhteiskunnan muutoksessa. Myös esimerkiksi Beck (1986, 26) puhuu puutteen diktatuurista: resurssien jakautuminen ja jakoon liittyvät konfliktit ovat niin kauan huomion keskipisteenä, kun ihmisten toiminta ja ajattelu on keskittynyt materiaaliseen hätään tai puutteeseen. Rikkaissa länsimaissa ruuan puute ei ole enää suuri ongelma valtaosalle väestöstä. Tällöin modernisaation oikeutus tulee kyseenalaiseksi. Tuotannon lisäämisen ja tuotantovoimien kehittämisen rinnalla näkyvät entistä selvemmin erilaiset sivuvaikutukset, joihin esimerkiksi tuotannon kehityksen tuomia hyötyjä verrataan. (Beck 1986, 26–27.)

Arvojen muutoksen teorian avulla on myös mahdollista generoida olettamuksia, miten ja missä mittakaavassa eri yhteiskuntien arvot muuttuvat. Pitkällä aikavälillä arvot seuraavat niukkuushypoteesia. Yhteiskunnissa, joissa suurin osa ihmisistä kasvanut vaurauteen ja turvallisuuden tunteeseen, on odotettavissa, että postmodernit arvot ovat yleisiä. Suurimmat erot eri sukupolvien väliltä löytyvät yhteiskunnista, joissa taloudellinen kasvu on ollut poikkeuksellisen voimakasta. Missä tahansa yhteiskunnassa postmodernit arvot ovat yleisimpiä vauraan ja koulutetun väestön keskuudessa. Talouden lyhyen aikavälin heilahtelut vaikuttavat myös arvoihin. Taantuma tai shokki, kuten sisällissota, saa ihmiset korostamaan selviytymisarvoja, kuten niukkuushypoteesin perusteella voidaan olettaa. (Inglehart 1997, 46–47.)

Talouden alueella lisääntyvä turvallisuuden tunne muuttaa taloudellisia prioriteetteja ja nostaa elämänlaadun kysymykset talouskasvun edelle. Koetun turvallisuuden lisääntyminen vaikuttaa

myös siihen, mikä motivoi ihmisiä työntekoon: sen sijaan, että pyrittäisiin maksimoimaan tulot ja työpaikan varmuus, tavoitteena onkin aiempaa useammin mielekäs työ. Myös auktoriteettien tärkeys vähenee, mikä näkyy sekä työntekijöiden suhteessa johtajiin että valtioon. Yritysten tasolla on odotettavissa osallistumista ja tasa-arvoisuutta tukevia johtamistyytlejä. Yhteiskunnan tasolla valtiolta odotetaan apua yhä harvemmin ja usko markkinavoimien kykyyn hoitaa ongelmat kasvaa. Molemmat ilmiöt liittyvät turvallisuuden tunteen lisääntymisen aiheuttamaan auktoriteettien tarpeen vähentymiseen. (Inglehart 1997, 44.)

Inglehartin käsitys materialistisista ja postmaterialistisista arvoista toisensa poissulkevana jatkumona on myös aiheuttanut kriittistä keskustelua (ks. Abramson 2011). Ensinnäkin on kyseenalaistettu, ovatko Inglehartin nimeämät arvoulottuvuudet olennaisimmat mahdolliset tutkimuksen kannalta. Edellisessä luvussa esiteltiin Scwhartzin ja Hofsteden ehdotukset perusarvojen ulottuvuuksiksi. Myös esimerkiksi Flanagan ja Lee (2003) ajattelevat, että suuria kulttuurisia muutoksia väestön arvoissa ja päämäärissä on todella tapahtunut länsimaissa, mutta nämä muutokset saadaan parhaiten tavoitettua arvojakumolla, jonka ääripäät ovat autoritaarinen ja libertaarinen (ks. myös: Majima & Savage 2007). Flanaganin väitteille on löydetty myös empiiristä tukea (Moors & Vermunt 2007; Moors 2007). Saattaisi olla paikallaan jakaa materialistinen ulottuvuus kahteen osaan: järjestyksen ja kurin korostamiseen ja talouskasvun korostamiseen (Moors & Vermunt 2007). Toisaalta tutkimuksissa on löydetty todisteita siitä, että materialistiset ja postmaterialistiset arvot ovat itse asiassa rinnakkaisia käsitteitä ja muodostavat materialistisen asenteen ja postmaterialistisen asenteen, jotka ovat riippumattomia toisistaan. (Giacalone, Jurkiewicz & Deckop 2008, 485.)

Inglehart (1990, 142–144) toteaa, että materialismi–postmaterialismi -jatkumo on todellakin mahdollista jakaa useampiin ulottuvuuksiin: mikä tahansa tietyllä kysymyspatterilla mitattava korkean tason käsite on periaatteessa mahdollista jakaa juuri niin moneen ulottuvuuteen kuin kysymyspatteristossa on kysymyksiä. Inglehart (emt.) kuitenkin puolustaa materialismi–postmaterialismi -jatkumoaan toteamalla, että vaikka jatkumo on empiirisesti mahdollista jakaa pienempiin osiin, on hänen teoriansa kannalta olennaista, että ne voidaan perustellusti nähdä yhtenä ulottuvuutena. Sillä ei ole väliä, kuinka moneen ulottuvuuteen jatkumot on mahdollista teoreettisesti tai empiirisesti jakaa. Merkitystä on sillä, voidaanko materialismi–postmaterialismi-jatkumo ylittää tunnistaa.

2.4 Materialismi ja postmaterialismi osana muutosta modernista postmoderniin

Inglehartin (1997, 12–15, 20, 59–60) mukaan 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla edistyneissä teollisuusmaissa käynnissä ollut prosessi oli perustavalla tavalla erilainen kuin modernisaatio. Modernisaation sijaan edistyneissä teollisuusmaissa on osuvampaa puhua postmodernisaatiosta, jossa yhteiskunta siirtyy tieteen ja talouden painottamisesta kohti esteettisten ja inhimillisten näkökulmien suosimista. Taloudellisen hyvinvoinnin seurauksena kulttuurin vaikutus lisääntyy, kun valinnanvaraa on enemmän. Tietyn vaurauden saavuttamisen jälkeen taloudellisten tekijöiden painoarvo vähenee ja kulttuuriin liittyvien valintojen, kuten ruokatottumukset tai liikunnan määrä, kasvaa.

Vaikka Inglehart (1990, 6–7) aluksi keskittyi juuri arvojen muutokseen materialistisista kohti postmaterialistisia, toteaa hän kuitenkin 1990-luvun alussa materialismi–postmaterialismi-jatkumon olevan vain osa laajempaa siirtymää moderneista arvoista postmoderneihin arvoihin. World Values Surveyssa noin 40 muuttujaa on yhteydessä tähän siirtymään, esimerkkejä ovat uskonnolliset näkemykset sekä seksuaaliset normit. Vaikka materialististen ja postmaterialististen arvojen vaihtelua on kenties tutkittu eniten, saattavat asenteiden muutokset sukupuolirooleja ja seksuaalivähemmistöjä kohtaan olla dramaattisempia. (ks. Inglehart & Norris 2003.) Moderneista arvoista postmoderneihin arvoihin tapahtuvaa laajaa muutosta voidaan ajatella selviytymis–itseilmaisuarvojen-jatkumon kautta (Inglehart 2008, 138–144; ks. myös taulukko 2).

Postmodernien muutosten juurisyy löytyy turvallisuuden tunteen lisääntymisestä, joka vähentää absoluuttisten ennakoitavuutta lisäävien sääntöjen tarvetta. Suhteelliseen turvallisuuden tunteeseen kasvaneet postmaterialistit sietävät enemmän epävarmuutta eivätkä tarvitse esimerkiksi tiukkojen uskonnollisten sääntöjen tuomaa turvallisuutta samassa määrin kuin aiemmin. Postmodernien arvojen kannattajat hyväksyvät helpommin kulttuurisen muutoksen. Yhteisöllisillä ja uskonnollisilla normeilla voidaan ajatella olevan tarkoitus, kuten esimerkiksi suojella perhettä. Mutta koska perheen merkitys yhteiskunnan tärkeimpänä tuotantoyksikkönä on käytännössä kadonnut hyvinvointivaltion ja kapitalismin myötä, ei normeilla ole enää yhtä suurta funktiota kuin ennen. (Inglehart 1997, 4–5, 40)

Yksilön taloudellisen suoriutumisen korostaminen yhteisöllisten velvollisuuksien kustannuksella sekä sosiaalisen liikkuvuuden lisääntyminen mahdollistivat modernisaation. Modernisaation myötä talouskasvu ymmärrettiin menestyvän yhteiskunnan tunnukseksi. Suuressa osassa teollistuneita

maita kurinalaisuus ja saavutuskeskeinen motivaatio ovat tekemässä tietä itseilmaisulle ja laajalle kirjolle mahdollisia elämäntapavalintoja. (Inglehart 1997, 22, 28) Toisin sanoen postmodernia yhteiskuntaa leimaavat itseilmaisuarvot ja modernia selviytymisarvot.

Selviytyminen–itseilmaisuarvo-ulottuvuus puolestaan liittyy siirtymään teollisuusyhteiskunnasta kohti jälkiteollista yhteiskuntaa. Tämän laajemman muutoksen oire on myös siirtyminen materialistisista arvoista postmaterialistisiin. Postmaterialististen päämäärien korostamisen ohella muutos näkyy esimerkiksi lasten kasvatuksessa. Itseilmaisullisten arvojen korostuessa lapsen toivotaan oppivan esimerkiksi suvaitsevuutta ja mielikuvitusta kovan työnteon sijaan. Samoin itseilmaisuarvot näkyvät demokratian kannattamisessa ja erilaisuuden suvaitsemisessa tiukkojen auktoriteettien ja sääntöjen kustannuksella. (Inglehart 2008, 139–140.) Joitakin selviytyminen- ja hyvinvointiarvoja on koottu taulukkoon 2.

Taulukko 2 Selviytymis- ja hyvinvointiarvot politiikan, talouden, perheen/sekuaalisuuden ja uskonnon alueilla

Selviytyminen on:

Epävarmaa

Varmaa

Politiikka:

Kysyntää vahvoille johtajille ja järjestykselle
vieraanpelko, ksenofobia

Poliittisen auktoriteetin merkityksen vähentyminen,
itseilmaisuus ja osallistuminen tärkeitä

Talous:

taloudellinen kasvu etusijalla
motivaatio saavutuksista

elämänlaatu on tärkein prioriteetti
subjektiivinen hyvinvointi keskeisessä roolissa

Perhe/sekuaalisuus

kahden vanhemman heteroseksuaalinen perhe
reproduktion maksimointi

yksilön tyydytys ja itseilmaisuus nousevat tärkeään
rooliin

Uskonto

korkeimman voiman tärkeys
absoluuttiset säännöt
ennakoitavuus tärkeää

joustavat säännöt, etiikka tilanteen mukaan
painopiste on elämän merkityksellisyydellä ja
tarkoituksella

Lähde: Ronald Inglehart (1997) *Modernization and postmodernization*. Princeton University Press, Princeton. s. 341.

Inglehartin teoretisoinnin keskiössä oli aluksi lähinnä muutos modernista teollisuusyhteiskunnasta postmoderniin ja jälkiteolliseen yhteiskuntaan. Myöhemmin Inglehart (2008, 138–144) huomioi myös muutoksen agraariyhteiskunnasta teolliseen yhteiskuntaan, jota kuvaa traditionaalinen–sekulaari-rationaalinen -jatkumo. Traditionaalinen ulottuvuus painottaa uskontoa, kansallista ylpeyttä ja ylipäättään auktoriteettien merkitystä, kun taas sekulaari-rationaalinen ulottuvuus on juuri

päinvastainen, suvaitsevuus ja yksilön valinnanvapaus saavat tärkeän sijan. Traditionaaliset arvot ovat tyypillisiä maatalousyhteiskunnille, kun taas sekulaari-rationaaliset arvot liittyvät moderniin ja teollistuvaan yhteiskuntaan. Traditionaalinen–sekulaari-rationaalinen-ulottuvuus kuvaa siis arvojen muutosta teollistuvassa yhteiskunnassa. (Emt.)

2.5 Materialismi ja postmaterialismi empiirisesti

Inglehart on lähestynyt arvojen muutosta empiirisesti 1970-luvulta lähtien. Varhaisissa tutkimuksissa data oli useimmiten kerätty Euroopan yhteisön kuudesta alkuperäisestä jäsenmaasta (Inglehart 1990, 7) ja myöhemmin arvoja kartoittava World Values Survey on laajentunut kaikille mantereille. Ensimmäisessä tutkimuksessaan vuonna 1970 Inglehart mittasi arvoja kysymällä, mitä vastaaja henkilökohtaisesti pitää tärkeimpänä ja toiseksi tärkeimpänä tavoitteena seuraavista (Inglehart 1990, 74–75; oma käännös):

- A. Järjestyksen säilyttäminen yhteiskunnassa (Maintain order in the nation)
- B. Ihmisille annettava enemmän sananvaltaa valtion päätöksiin (Give people more to say in the decisions of the government)
- C. Hinnannousua vastaa taisteleminen (Fighting rising prices)
- D. Sananvapauden suojeleminen (Protect freedom of speech)

Arvojen mittaaminen vain neljällä vaihtoehdolla tarjoavalla kysymyksellä on kuitenkin ongelmallista ja Inglehartin tekemät valinnat on myös kyseenalaistettu. On huomautettu, että tietyn hetken taloudelliset olosuhteet vaikuttavat merkittävästi postmaterialismia mittaavan kysymyksen vastauksiin. Esimerkiksi vaihtoehto ”hintojen nousua vastaan taistelu” voi päättyä mittaamaan ennemmin inflaation tärkeyttä ihmisten mielissä, kuin postmaterialismia. (Clarke & Dutt 1991; Duch & Taylor 1993; Duch & Taylor 1994; Abramson 1994, 798; Clarke, Kornberg, McIntyre, Bauer-Kaase & Kaase 1999). Tosin olosuhteiden vaikutusta rajoittaa vastaajan pakko valita kaksi vaihtoehtoa. Tällöin esimerkiksi sananvapaus ja hinnannousu asettuvat vastakkain. Inglehart (1990, 130–131) argumentoi, että tuskin se, jolle sananvapaus on hyvin tärkeä päämäärä, luopuu prioriteetistaan tietyn hetken olosuhteiden vuoksi.

Neljän vaihtoehdon postmaterialistisia arvoja kartoittava patteri on paljon käytetty. Myöhemmin arvoja kartoittavat kysymys laajeni kattamaan myös seuraavat vaihtoehdot (Inglehart 1990, 74–75):

- E. Korkean talouskasvun säilyttäminen (Maintain a high rate of economic growth)
- F. Vahvojen puolustusvoimien varmistaminen (Make sure this country has strong defense forces)
- G. Ihmisille lisää sananvaltaa siihen, kuinka asioista päätetään työpaikalla ja heidän yhteisössään. (Give people more to say in how things are decided at work and in their community)
- H. Kaupungeistamme ja maaseudustamme tehtävä kauniimpia (Try to make our cities and countryside more beautiful)
- I. Vakaa talous (Stable economy)
- J. Rikoksenvastainen taistelu (Fight against crime)
- K. Siirryttävä kohti ystävällisempää ja vähemmän persoonatonta yhteiskuntaa (Move towards a friendlier, less impersonal society)
- L. Siirryttävä kohti yhteiskuntaa, jossa ideoilla on enemmän väliä kuin rahalla (Move toward a society where ideas count more than money)

Vaihtoehdoista A, C, E, F, I ja J pyrkivät tavoittamaan materialistiset päämäärät ja loput kuvaavat postmaterialistisia päämääriä (Inglehart 1990, 75). World Values Survey'ssä (WVS; 1989–1993, 1994–1999, 1999–2004, 2005–2007, eli aallot 2-4), arvoja mittaava kysymys on esitetty kolmeen osaan jaettuna: Ensin vastaajalta kysytään mitä hän pitää tärkeimpänä tavoitteena vaihtoehdoista E-H ja mitä toiseksi tärkeimpänä tavoitteena samoista vaihtoehdoista E-H. Tämän jälkeen vastaajalle esitetään alkuperäinen 4-iteimin indeksi, eli vaihtoehdot A-D, joista vastaaja valitsee tärkeimmän ja toiseksi tärkeimmän. Lopulta vastaajalle esitetään viimeiset neljä vaihtoehtoa I-L, joista hän valitsee jälleen tärkeimmän ja toiseksi tärkeimmän. (esim. Inglehart 1990, 132–133; ks. myös: World values survey 2012, 2.-4. aaltojen yhdistetty kyselylomake.) Myös tässä työssä käytetään postmaterialismia mittaavaa 12-vaihtoehdon indeksiä selittävänä muuttujana.

Vuonna 1970 kuudessa Euroopan maassa suoritettu tutkimus paljasti Inglehartille (2008, 133) eroja ikäluokkien välillä perusarvojen materialistinen–postmaterialistinen-ulottuvuuden suhteen. Nuoremmat ikäluokat olivat vanhempia ikäluokkia postmaterialistisempia. Poikkileikkauksen perusteella ei kuitenkaan voida vielä tietää, muuttuvatko ihmiset yleisesti ottaen postmaterialistisemmiksi vanhetessaan vai onko kyseessä todellinen ja pysyvä kohorttien välinen ero. Vuonna 2008 arvoja on mitattu materialistinen–postmaterialistinen-ulottuvuutta käyttäen jo kymmeniä vuosia, jolloin sukupolvien välistä arvojen muutoksen teoriaakin on mahdollista tarkastella perusteellisemmin. Eurobarometrien ja World Values Survey -kyselytutkimuksen

perusteella arvot näyttäisivät Länsi-Euroopan alueella todella muuttuneen postmaterialistisempaan suuntaan. Aineistosta Inglehart ei löydä viitteitä arvojen ja iän välisestä yhteydestä, sillä arvot eivät muutu järjestäen materialistisemmiksi iän karttuessa. (Inglehart 2008, 134–135.)

Arvojen muutoksen suunta tai jatkuminen ei ole kuitenkaan selvää, sillä Länsi-Euroopan alueella koettu materiaallinen turvallisuus ei välttämättä ole enää 1900-luvun puolen välin jälkeen lisääntynyt. Vaikka useimpien maiden talous onkin kasvanut, hyvinvointivaltio ei ole enää laajentunut ja nuorten ikäluokkien työttömyys on lisääntynyt. (Inglehart 2008, 136.) Inglehartin (2008, 134–135) tarkastelussa vuosina 1966–1975 ja 1976–1985 syntyneiden, arvot eivät enää ole vanhempia kohortteja postmaterialistisempia vaan jopa hieman materialistisempia kuin vuosina 1956–1965 tai 1946–1955 syntyneiden. Vuotta 2008 seuraavien kahdenkymmenen vuoden aikana arvojen muutos kohti postmaterialismia todennäköisesti jatkuu. Tämän jälkeen arvojen muutos Inglehartin teorian mukaan pysähtyy ja nuoremmat kohortit eivät enää ole vanhempia postmaterialistisempia. (Emt., 136.)

2.6 Miksi Inglehart on kiinnostava?

Inglehartin teoria ja tutkimus ovat kiinnostavia, sillä niiden tärkeitä elementtejä ovat sekä taloudelliset ja materiaaliset realiteetit että kulttuurin ja kokemuksen vaikutus. Tämä postmoderniin tai postmaterialismiin siirtymisen käsitteistö kattaa koko yhteiskunnan. Samalla teoria on empiirisesti hyvin käyttökelpoinen. Inglehartin viitekehyksessä taloudelliset tunnusluvut huomioidaan, mutta niitä ei suoraan samaisteta optimaalisen hyvinvoinnin määrään.

Kulttuuriset merkitykset ovat teoriassa läsnä, mutta kulttuuri ei dominoi teoriaa, sillä muutokset aiheuttaa koettu turvallisuuden tunne – joka puolestaan on kiinteästi yhteydessä materiaaliseen todellisuuteen. Inglehartin teorialla on hyvin monia sovelluskohteita, vaikuttavathan perusarvot jo määritelmänkin mukaan kaikilla elämänalueilla. Postmaterialististen tai itseilmaisuuksiin liittyvien arvojen yleistyminen lisää suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä erilaisuutta kohtaan, mikä helpottaa yhteiskunnan eri ryhmien yhteiseloja ja vaikuttaa myönteisesti esimerkiksi naisten valinnanmahdollisuuksiin. Postmaterialismin myötä yhteiskunnan normeista poikkeaminen on sallitumpaa ja hyväksytympää kuin aiemmin. Jotta todellisuus ei olisi liian yksinkertainen, on Inglehartin ja hänen kollegoidensa työstä esitetty myös huomattavan kriittisiä äänenpainoja.

Tämän tutkimuksen teemana ovat työorientaatiot eli suhtautuminen ja toiveet ansiotyöhön liittyen. Inglehartin käsitteiden avulla on mahdollista päästä käsiksi moniin työelämän ilmiöihin. Yhteiskunnan kannalta postmaterialistinen suhtautuminen työhön itseilmaisun keinona ja merkityksen antajana on tärkeää, sillä tietotyöt voivat olla hyvinkin vaativia, jolloin jonkinasteinen sitoutuminen työhön on tärkeää jo työn onnistumisen kannalta. Samoin postmaterialistinen suhtautuminen työhön voi kenties pidentää työuria, jos työ on muutakin kuin instrumentti rahan hankintaan. Täysin suoraviivainen suhde perusarvojen ja työorientaatioiden välinen suhde ei tietenkään ole. Jos työmarkkinoiden rakenteet tai työtehtävät eivät tarjoa minkäänlaista mahdollisuutta itsenäisyyteen tai muihin postmaterialisteille tärkeisiin päämääriin, suhtaudutaan työhön väistämättä instrumentaalisesti.

3 TYÖORIENTAATIOT

Työorientaation käsitteellä viitataan palkkatyöhön kohdistettuihin odotuksiin. Kotitaloustyö, epävirallinen hoivatyö, vapaaehtoistyö ja naapuriapu (ks. Turunen 2012, 15) jäävät tämän pro gradu -tutkielman tarkastelun ulkopuolelle. Työorientaatio voidaan ymmärtää korkean tason käsitteeksi, jonka alakäsitteisiin lukeutuvat esimerkiksi organisaatioon sitoutuminen (Hult & Svallfors 2002, 315), työltä toivotut ominaisuudet (Turunen 2011, 642) tai muut työasenteisiin liittyvät käsitteet. Siitä, millaisia tavoitteita tai päämääriä ihmisillä on työhön liittyen, on puhuttu monin termein. Tieteellisessä keskustelussa on puhuttu esimerkiksi työodotuksista (*job expectations*), työmieltymyksistä eli työpreferensseistä (*job preferences*) (Gallie et al. 1998, siteeraa Turunen 2011, 642), työmieltymysorientaatioista (*job preference orientations*) (Gallie 2007, 279) tai (subjektiivisista) työpäämääristä (*subjective work goals*) (Turunen 2011, 279). Työorientaation käsite on laaja ja joustava, mikä voi olla ongelmallista, jos käsite voi käytännössä tarkoittaa mitä vain (Turunen 2012, 17).

Työorientaatiot voidaan ajatella perusarvojen alaiseksi käsitteeksi, jolloin perusarvoissa tapahtuvat muutokset heijastuvat myös työorientaatioihin (ks. myös: Inglehart 1990, 169–176). Arvot ovat kuitenkin työorientaatioita laajempi käsite. Tässä tutkielmassa työhön liittyvistä preferensseistä tai mieltymyksistä käytetään termiä työorientaatio. Arvot viittaavat yleisempiin ideaaleihin, kuten luvussa 2.1. määriteltiin.

Työorientaatiot jaetaan usein ekstrinsisiin ja intrinsisiin. Ekstrinsinen työorientaatio on perinteisempi tapa suhtautua työhön keinona hankkia elanto. Ekstrinsiseen työorientaatioon kuuluu turvallisuuden korostaminen muiden työn piirteiden yli. Muita ekstrinsisiä piirteitä ovat hyvän palkan, mukavien työaikojen, lomien ja stressin vähyden pitäminen tärkeänä. (Ester et al. 2006, 92.) Kun orientaatio työtä kohtaan on ekstrinsinen, työ on lähinnä keino saavuttaa työn ulkopuolisia päämääriä. Tällöin puhutaan joskus myös instrumentaalisesta orientaatiosta. Intrinsisessä työorientaatioissa työ itsessään nähdään tärkeänä, sen toivotaan olevan kiinnostavaa ja mahdollistavan itsensä kehittämisen tekijälleen. Intrinsisen työorientaation kanssa samansisältöinen käsite on ekspressiivinen työorientaatio. (De Witte et al., 256.) Intrinsinen orientaatio korostaa henkilökohtaisen kasvun ja kehittymisen mahdollisuutta työn kautta, asioiden saavuttamista, autonomiaa, vaikutusmahdollisuuksia organisaation sisällä ja työn kiinnostavuutta, vastuullisuutta ja haastavuutta. (Ester et al. 2006, 92; muita työorientaatiojaotteluita ks. Ester et al. 2006, 95–96.)

Siitä, mikä aiheuttaa erot ihmisten työorientaatioissa on useita teorioita. Gallie (2007, 280–281) erottelee kolme laajaa kategoriaa, joilla selittäviä teorioita voidaan jaotella: varhaiseen socialisaatioon perustuvat, taloudellista tilannetta arvioivat ja työympäristöön itsessään keskittyvät teorit. *Sosialisaation ratkaisevana tekijänä* näkevät teorit pitävät tärkeänä kasvatusta, jossa tietynlaiset arvot painottuvat aikuisuuteen asti. Tällöin esimerkiksi miesten ja naisten työorientaatioiden voidaan ennakoida poikkeavan toisistaan, jos tyttöjen ja poikien kasvatus eroaa toisistaan. Kasvatuksen ohella työorientaatiota muovaa esimerkiksi koulutus. *Taloudellisia tekijöitä painottavat teorit* korostavat puutteen olemassaolon tai olemassa olemattomuuden merkitystä työorientaatioiden muovautumisessa. Teorioiden pohjalla on usein ajatus tarvehierarkioista. Yksinkertaistettuna työn intrinsisiä puolia painottavat ne, jotka eivät ole kokeneet tai koe materiaalista puutetta, ja ekstrinsisiä puolestaan ne, joille materiaallinen puute on ajankohtaista. (Emt.)

Kolmannen haaran muodostavat *työympäristöä itseään painottavat teorit*, joiden perusargumenttina on, että työympäristö ja työtehtävien laatu muovaa arvoja. Esimerkiksi marxilaisittain voidaan argumentoida, että ihmiset haluaisivat luonnostaan toteuttaa itseään työn kautta, mutta jos työ on hyvin mekaanista, itsensä toteuttamisen tarve pyritäänkin toteuttamaan työn ulkopuolella ja suhde työhön muotoutuu instrumentaaliseksi. Työstä tulee vain tapa hankkia rahaa. Näiden kolmen lähestymistavan ohella yhteiskunnan tarjoamalla turvalla ja mahdollisuuksilla on esitetty olevan vaikutusta työorientaatioihin. Instituutioilla voi olla vaikutusta myös tuotantjärjestelmien kautta. Kaksi jälkimmäistä argumenttia, uusinstitutionaalinen ja kapitalismin muodot -teoretisoinnista lähtevä, ovat kuitenkin Gallien mukaan vielä melko kehittymättömiä. (Gallie 2007, 281.)

3.1 Aiempi tutkimus työorientaatioista

Eurooppalaisia työorientaatioita on vertailtu useissa tutkimuksissa. Työorientaatioita tai työn kannalta tärkeitä arvoja on tutkittu kansainvälisesti EVS- ja WVS-arvotutkimusten (European Values Study, World Values Survey) avulla (De Witte et al. 2004; Ester et al. 2006; Turunen 2011), käyttämällä Employment in Europe -aineistoa (Euroopan Komission keräämä aineisto) vuosilta 1996 ja 2001 (Gallie 2007), ja ISSP-aineistoa (International Social Survey Program) (Hult & Svallfors 2002; Hult & Stattin 2009; Turunen 2010). Aiempaa työorientaatioista tehtyä tutkimusta arvioitaessa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, ovatko tutkimuksessa mukana vain palkansaajat, vain myös työvoiman ulkopuoliset henkilöt. Tällä rajauksella voi olla vaikutusta analyysin tuloksiin

esimerkiksi iän suhteen, kuten työorientaatioista Helsingin yliopistossa vuonna 2012 väitellyt Teemu Turunen (2012, 34) huomauttaa.

EVS- ja WVS-aineistoilla tehdyissä tutkimuksissa työorientaatioita on tarkasteltu erityisesti työn ominaisuuksien kautta 15 kysymyksen sarjalla (De Witte et al. 2004, Ester et al. 2006, Turunen 2011). Kysymyssarjassa valittavana on erilaisia työn piirteitä, kuten hyvä palkka, mukavat työtoverit, hyvät ylenemismahdollisuudet ja vastuullinen työ. Vastausvaihtoehtoina ovat ”tärkeä” tai ”ei tärkeä”. Kysymysten ongelmana on, että vastauskaala ei perustu arvottamiseen tai tärkeysjärjestyksen nimeämiseen (Ester et al. 2006, 94–95), eikä aineistossa ole kysytty, millaisia ominaisuuksia vastaajan sen hetkinen työ pitää sisällään (Turunen 2010, 241). EVS- ja WVS-aineistojen vahvuutena on tutkimuksen laajuus ja ajallinen kattavuus, ne ovat ainoita dataa, joilla systemaattinen työhön liittyvien arvojen tutkiminen on ylipäätään mahdollista (Ester et al. 2006, 94–95).

Gallien (2007) käyttämässä aineistossa puolestaan työorientaatiot operationalisoitiin toivottavien työn ominaisuuksien sijaan kysymällä vastaajilta, mitä nämä pitävät tärkeänä valitessaan työpaikkaa. Vastauskaala oli työorientaatioiden tarkastelun kannalta parempi ”tärkeä”, ”ei tärkeä eikä merkityksetön”, tai ”merkityksetön”, samoin Turunen (2010, 240) käyttämä ISSP 2005–2006 aineisto mittasi toivottuja työn piirteitä viisiportaisella asteikolla (Erittäin tärkeä ... ei lainkaan tärkeä) ja lisäksi kyselyssä kartoitettiin vastaajan nykyisen työn piirteitä.

Taulukkoon 3 olen koonnut esimerkkejä työorientaation operationalisoinnista aiemmissä tutkimuksissa. Olen koonnut tietoja vain sellaisista tutkimuksista, joissa työorientaation ymmärretään viittaavan työltä toivottuihin piirteisiin. Ekstrinsinen–intrinsinen-jaottelun ohella erityisesti Turunen (2011, 2010) on tuoreissa tutkimuksissaan testannut työorientaatioiden jakamista esimerkiksi mukavuudenhaluisiin, intrinsisiin ja taloudellisiin, tai materiaaliseen, sisäiseen ja yhteiskunnalliseen orientaatioon. Tässä tutkielmassa työorientaatio johdetaan Inglehartin postmaterialismiteorian kautta, mikä johtaa näistä 2000-luvun tutkimuksista poikkeavaan operationalisointiin.

Taulukko 3 Työorientaatioiden ulottuvuuksia viidessä empiirisessä analyysissä

Lähde: Aineisto: Työorientaation operationalisointi:	(Ester et al. 2006)	(De Witte et al. 2004)	(Gallie 2007)	(Turunen 2011)	(Turunen 2010)
	EVS 1981, 1990 ja 1999/2000	EVS 1999/2000	Euroopan Komissiolle kerätty Employment in Europe -aineisto, 1996 ja 2001.	WVS 1990, 1995-1997, 1999-2000 (aallot 2-4)	ISSP 2005-2006: Työorientaatiot III moduuli
	Ekstrinsinen orientaatio: hyvä palkka, anteliaat lomat, ei liikaa painetta, varma työpaikka, hyvät työajat	Ekstrinsinen orientaatio: Sopivat työajat, hyvät loma-ajat ja hyvä palkka	Ekstrinsinen orientaatio: Turvallinen (varma) työpaikka; korkea palkka	Mukavuuden-haluiset tavoitteet (convenience work goal): ei liikaa paineita; hyvät työajat; anteliaat lomat	Materiaalinen (~ekstrinsinen) orientaatio: Työpaikkani on turvattu; Minulla on hyvät tulot; Minulla on hyvät etenemismahdollisuudet
	Intrinsinen orientaatio: mahdollisuus olla aloitteellinen, mahdollisuus saavuttaa jotakin, vastuullisuus, kiinnostavuus, mahdollisuus hyödyntää omia kykyjä	Intrinsinen orientaatio: mahdollisuus olla aloitteellinen, vastuullinen työ ja mahdollisuus saavuttaa jotakin	Intrinsinen orientaatio: Mahdollisuus olla aloitteellinen; mahdollisuus käyttää omia kykyjä; itsenäinen työ	Intrinsiset tavoitteet: Mahdollisuus olla aloitteellinen; vastuullinen työ; työ, jossa voi saavuttaa jotakin; omia kykyjä vastaava työ	Sisäinen orientaatio (~intrinsinen): Työni on mielenkiintoista; Voin työskennellä itsenäisesti; Voin työssäni kehittää taitojani
				Taloudelliset tavoitteet: turvallinen (varma) työpaikka; hyvä palkka	Yhteiskunnallinen orientaatio: Voin työssäni auttaa muita ihmisiä; Työni on yhteiskunnalle hyödyllistä.

3.2 Työorientaatiot ja postmaterialismi

Tämän tutkielman yhtenä lähtökohtana on Inglehartin teoretisointi arvojen muuttumisesta länsimaissa moderneista kohti postmoderneja arvoja. Osa tätä siirtymää on arvojen muuttuminen materialistisista postmaterialistisiksi. Sillä painottaako henkilö materialistisia vai postmaterialistisia arvoja, on vaikutusta siihen, nähdäänkö tärkeänä taloudellinen suoriutuminen vai muunlaiset päämäärät (Inglehart 1990, 169). Yli 20 vuotta sitten ilmestyneessä kirjassaan *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Inglehart (1990, 162–176) omistaa luvun materialistisen/postmaterialistisen arvomaailman ja taloudellisen suoriutumisen tarkastelulle.

Postmaterialismin ja työmarkkinoiden suhde ei ole yksinkertainen. Yhtäältä postmaterialistit ovat postmaterialisteja juuri, koska heidän kasvuvuosiensa ja -ympäristönsä on leimannut vauraus ja turvallisuuden tunne. Postmaterialistit ovat siis keskittyneet yhteiskunnan ylempiin kerrostumiin. Mutta toisaalta postmaterialistiset arvot painottavat muita seikkoja kuin taloudellista menestymistä, esimerkiksi korkeiden tulojen sijaan kiinnostava työ nähdään tärkeänä. Käyttäen aineistonaan 1970- ja 80-luvuilla kerättyä dataa, Inglehart (emt.) argumentoi, että kun postmaterialistien etuoikeutetun aseman – korkeampi koulutus, vakaampi perhetausta – suhteen kontrolloidaan, postmaterialistit ovat itse asiassa taloudellisia alisuorittajia materialisteihin verrattuna. Postmaterialistit ovat taloudellisesta alisuoriutumisestaan huolimatta paradoksaalisesti keskimäärin paremmin koulutettuja, palkattuja ja paremmissa asemassa työmarkkinoilla kuin materialistit. (Emt. 162–176.)

Mikäli oletetaan materialististen ja postmaterialististen perusarvojen olemassaolo, pitäisi myös työn saralla olla tunnistettavissa materialistinen ja postmaterialistinen työorientaatio. Toisin sanoen sekä yleisesti esimerkiksi yhteiskunnan kannalta tärkeänä nähtyjen päämäärien ja omakohtaisten työtavoitteiden pitäisi olla linjassa keskenään. 1970- ja 80-luvuilla kerättyjen aineistojen (Political Action Survey't, Eurobarometrit, European Community Survey't Yhdysvalloista, Länsi-Saksasta, Iso-Britanniasta, Alankomaista, Itävallasta, Italiasta, Sveitsistä ja Suomesta) perusteella näin näyttäisi olevankin (Inglehart 1990, 169–170).

Tässä tutkielmassa työorientaatio nähdään materialismi-postmaterialismi -jatkumon kautta. Aiemmin esiteltiin 2000-luvulla tehtyjä tutkimuksia työorientaatioista ja havaittiin, että tutkimuksessa käytetään yleisesti jakoa intrinsiseen, työn sisäisiä puolia painottavaan, orientaatioon ja ekstrinsiseen, työn instrumentaalaisia puolia painottavaan, orientaatioon. Tässä nimetyistä kategorioista materialistinen työorientaatio on hyvin lähellä ekstrinsistä työorientaatiota, sillä molemmissa taloudellisen menestyksen ja turvallisen työpaikan merkitys korostuu.

Postmaterialistisen ja intrinsisen työorientaation välille ei voida vetää yhtä suoraa yhtäläisyysmerkkejä kuin materialistisen ja ekstrinsisen työorientaation välille. Merkityksellisesti intrinsinen ja postmaterialistinen työorientaatio ovat kuitenkin lähellä toisiaan ja ne samaistetaan toisiinsa tämän tutkimuksen analyysissä. Postmaterialistisessa työorientaatiossa tärkeää voi olla esimerkiksi mukavien ihmisten kanssa työskentely (ks. Inglehart 1990, 169), mikä ei tarkasti ottaen ole työn sisältöön liittyvä, intrinsinen, piirre. Näin ollen postmaterialistinen työorientaatio ja intrinsinen työorientaatio ovat käsitteellisesti hyvin lähellä toisiaan, sillä molemmat painottavat jotain muuta kuin materiaaliseen hyvinvointiin liittyviä arvoja. Postmaterialistinen työorientaatio on kuitenkin käsitteenä laajempi, sillä se voi sisältää työn intrinsiset piirteet ynnä muut ei-materiaaliset päämäärät.

4 TUTKIMUSASETELMA JA HYPOTEESIT TYÖORIENTAATIOIHIN VAIKUTTAVISTA TEKIJÖISTÄ

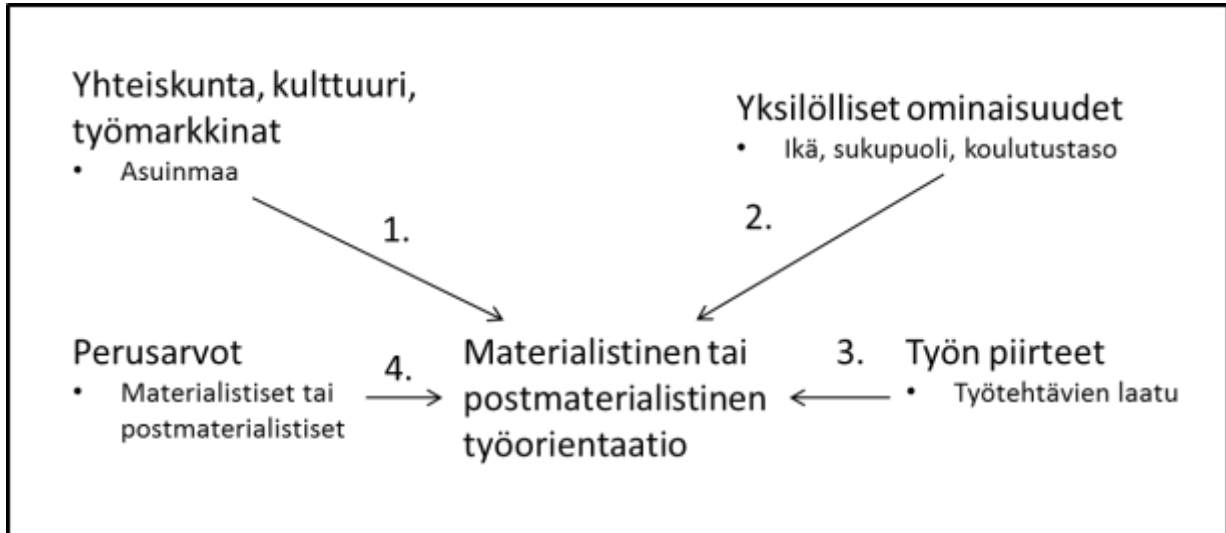
Tässä luvussa esitellään tutkielman tutkimuskysymykset, tutkimushypoteesit sekä tutkimusasetelma. Työorientaatioiden tutkimuksessa työorientaatiot jaotellaan tavallisesti ekstrinsiseen ja intrinsiseen työorientaatioon. Tässä tutkimuksessa työorientaatioita puolestaan jäsennetään materialismi–postmaterialismi jaottelun kautta. Hypoteeseja johdettaessa materialistinen työorientaatio samaistetaan aiemman tutkimuksen ekstrinsiseen työorientaatioon. Vastaavasti postmaterialistinen ja aiemman tutkimuksen intrinsinen työorientaatio samaistetaan toisiinsa.

Käsitteellisesti intrinsinen ja postmaterialistinen, ja ekstrinsinen ja materialistinen työorientaatio eivät ole täysin sama asia. Kuitenkin esimerkiksi hyvän palkan tai turvallisen työpaikan korostaminen luetaan usein työn ekstrinsisiin ominaisuuksiin, mutta ne ovat myös materialistisen työorientaation ytimessä. Näin ollen juuri materialistisen ja ekstrinsisen työorientaation samaistaminen on perusteltua. Kiinnostavan työ tekeminen puolestaan luetaan yleensä työn intrinsisten piirteiden joukkoon. Tässä työssä kiinnostavan työ priorisointi puolestaan indikoi postmaterialistista työorientaatiota, joten myös intrinsisen ja postmaterialistisen työorientaation samaistaminen on perusteltua hypoteesien johtamisen kannalta.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan työorientaatioita ensin yleisesti niissä Länsi-Euroopan maissa, joissa tutkimuksen kannalta olennainen kysymys on esitetty vuoden 2005–2007 World Values Survey -kyselyssä. Maita on alustavassa tarkastelussa mukana kymmenen kappaletta, Suomi, Ranska, Saksa, Alankomaat, Norja, Espanja, Ruotsi, Sveitsi, Italia ja Iso-Britannia. Analyysi rajataan käsittämään vain kokopäiväistä ansiotyötä tekevät. Tärkeä valintakriteeri maille on juuri kuuluminen läntiseen Eurooppaan, eikä entisiin sosialistivaltioihin. Tämä rajaus vakioi osan ihmisten arvoihin ja orientaatioihin vaikuttavista tekijöistä. Alustavan tarkastelun tulosta iteroidaan Saksan, Ruotsin ja Suomen osalta kuvassa 1 esitellyn tutkimusasetelman mukaisesti. Tutkimusongelma on siis selvittää, millaisia eroja Euroopan maiden väliltä löytyy, kun työorientaatiota tarkastellaan materialismi–postmaterialismi -viitekehyksen avulla.

Suomen, Ruotsin ja Saksan osalta tutkimuksen jatkokysymys kuuluu:

Ovatko maiden väliset erot työorientaatioissa selitettävissä työvoiman rakenteen eroilla, demografisilla eroilla, ihmisten yleisillä ja työn kontekstin ylittävillä perusarvoilla, tai työtehtävien piirteillä?

Kuvio 2 Tutkimusasetelma konkreettisesti ja oletetut vaikutussuhteet

Materialistisen ja postmaterialistisen työorientaation ajatellaan muotoutuvan monien tekijöiden kautta. Ensinnäkin yhteiskunnan ja kulttuurin rakenteet (Kuvio 2, 1) ja käytännöt asettavat erilaisia odotuksia yksilöille erilaisiin synnynäisiin ja hankittuihin ominaisuuksiin perustuen. Tässä tutkimuksessa yhteiskunnan ja kulttuuriin yleistä vaikutusta tarkastellaan käsittelemällä aineistoa maittain. Suoraan yhteiskuntaan tai kulttuuriin liittyviä muuttujia Suomea, Ruotsia ja Saksaa tarkastelevassa logistisessa regressioanalyysissä ei ole.

Työmarkkinat asettavat yksilöiden toiminnalle erilaisia odotuksia ja ehtoja riippuen esimerkiksi sukupuolesta, iästä tai koulutuksesta. On oletettavaa, että ihmiset muokkaavat toimintaansa ja odotuksiaan kokemiensa mahdollisuuksien puitteissa, jolloin esimerkiksi eri-ikäisten, miesten tai naisten, tai eri tavoin koulutettujen kokemus työmarkkinoilta eroaa toisistaan. Suomea, Saksaa ja Ruotsia tarkasteltaessa tarkastellaan siksi iän, sukupuolen ja koulutuksen, sekä työorientaation välistä yhteyttä (Kuvio 2, 2).

Aiemmissä tutkimuksissa tulokset iän ja sukupuolen suhteen ovat ristiriitaisia. Intrinsisten arvojen suosion on havaittu lisääntyvän iän myötä (De Witte et al. 2004) tai eri Euroopan maiden väliltä on havaittu olevan osassa Euroopan maita positiivinen ja osassa negatiivinen (Turunen 2011). Ester,

Braun ja Vinken (2006) käsittelivät ekstrinsisen ja intrinsisen työorientaation erillisinä ulottuvuuksina, jolloin nuoremmat sukupolvet kannattivat sekä ekstrinsisiä että intrinsisiä arvoja voimakkaammin kuin vanhemmat. Turunen (2010), joka käsitteli myös työorientaatioita erillisinä, havaitsi, että materialistinen työorientaatio vähentyy iän myötä, ja postmaterialistisen työorientaation ja iän välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä.

Inglehartin teoria ei suoraan väitä, että nuoremmat sukupolvet kannattaisivat automaattisesti intrinsisiä – tai postmaterialistisia – arvoja enemmän kuin vanhemmat. Ikä korreloi postmaterialististen arvojen kanssa negatiivisesti vain, jos ihmisten kokema varmuus ja vauraus ovat jatkuvasti lisääntyneet tietyssä maassa. Tästä seuraa myös, että iän ja työorientaation suhde ei välttämättä ole lineaarinen (ks. esim. Ester et al. 2006, 102–107). Näin ollen iän ja postmaterialististen työarvojen suhteesta ei voida tehdä perusteltua hypoteesia.

Aiemmissa tutkimuksissa sukupuolen ja työorientaation välillä ei ole havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä (De Witte et al. 2004). Tosin vuoden 1990 WVS-aineiston perusteella saksalaiset miehet olivat naisia postmaterialistisempia (Turunen 2011), ja Euroopan komission keräämässä aineistossa vuosina 1996 ja 2001 naisten arvot olivat postmaterialistisempia (Gallie 2007). Aiemman tutkimuksen perusteella hypoteesin muodostaminen työorientaation ja sukupuolen yhteydestä ei siis onnistu. Inglehartin arvoteorian mukaan voitaisiin odottaa materialistisempia arvoja siltä ryhmältä, joka on työmarkkinoilla heikommassa asemassa, eli naisilta. Tämä on kuitenkin hyvin yksinkertaistettu ja yksilökeskeinen näkemys, joka ei huomioi perheiden kokonaistilannetta, joka on olennaista henkilön kokeman epävarmuuden kannalta (ks. De Witte et al. 2004, 259–260).

Aiempi tutkimus työmarkkinoista tai yleinen arvoteoria eivät mahdollista sukupuolen ja työorientaation välisen hypoteesin johtamista. Jos ajatellaan, että naiset ovat heikommassa asemassa työelämässä, naisten työorientaation pitäisi olla materialistisempi. Jos ajatellaan, että naiset olisivat vapaampia ansaitsemispaineista kuin miehet, naisilta voisi odottaa miehiä postmaterialistisempaa suhtautumista työhön. Koska sukupuoli kuitenkin vaikuttaa esimerkiksi erilaisten rooliodotusten ja eriarvoisen työmarkkina-aseman kautta, tarkastellaan sukupuolen vaikutusta myös tässä tutkielmassa. Hypoteesia sukupuolen ja työorientaation välisestä yhteydestä ei esitetä.

Kolmas tässä tutkielmassa yksilön ominaisuudeksi luetuista muuttujista on koulutus. Inglehartin teoriassa koetun turvallisuuden ja hyvinvoinnin oletetaan lisäävän postmaterialististen arvojen kannatusta. Lisäksi empiirisesti on löydetty positiivisia yhteyksiä postmaterialistisen työorientaation

ja perheen tulotason (De Witte et al. 2004), koulutuksen (De Witte et al. 2004; Turunen 2011) ja ammatin (Turunen 2011) väliltä. Näin myös tässä tutkielmassa tarkastellaan sosioekonomisen aseman vaikutusta työorientaatioon koulutustason avulla, jonka odotetaan olevan positiivisesti yhteydessä (hypoteesi 1) postmaterialistiseen työorientaatioon.

Yksilöllisten ominaisuuksien ohella tässä tutkielmassa tutkitaan työn konkreettisten piirteiden vaikutusta työorientaatioihin (Kuvio 2, 3). Vaikka perusarvojen oletetaan jo määritelmänkin mukaan vaikuttavan kaikilla elämän alueilla, voivat kuitenkin työelämän rakenteet, käytännöt, normit tai muut tekijät ohjata työorientaatioita tiettyyn suuntaan. Työorientaation kannalta on tärkeää, että analyysissä kontrolloidaan vastaajien todellisten työtehtävien suhteen. On mahdollista, että postmaterialistinen työorientaatio on yleistä juuri sellaisten henkilöiden keskuudessa, joiden tehtävät ovat jo valmiiksi niin sanotusti postmoderneja, eli sisältävät tietotyötä enemmän kuin manuaalista työtä, vaativat enemmän luovuutta kuin mekaanista toistamista ja ovat verrattain itsenäisiä. Hypoteesi työtehtävien laadun suhteen kuuluu, että postmodernit työtehtävät ovat positiivisesti yhteydessä postmaterialistisen työorientaation kanssa (hypoteesi 2).

Taulukko 4 Tutkimuskysymykset ja aineistolle esitettävät hypoteesit tiivistettynä

Tutkimuskysymykset:

Ovatko maiden väliset erot työorientaatioissa selitettävissä työvoiman rakenteen demografisilla eroilla, ihmisten yleisillä ja työn kontekstin ylittävillä perusarvoilla, tai työtehtävien piirteillä?

Hypoteesit:

H1: Sosioekonominen asema koulutustasolla mitattuna on positiivisesti yhteydessä postmaterialistiseen työorientaatioon.

H2: Työtehtävien laatu ja postmaterialistinen työorientaatio ovat positiivisesti yhteydessä toisiinsa.

H3: Postmaterialistiset perusarvot ja postmaterialistinen työorientaatio ovat positiivisesti yhteydessä toisiinsa.

Lisäksi tarkastellaan iän ja sukupuolen yhteyttä työorientaatioon.

Tämän työn teoreettisen viitekehyksen kannalta erityisen kiinnostavaa on yleisten postmaterialistisen arvojen ja konkreettisten työn piirteiden vaikutusten suhde. Perusarvojen vaikutusta (Kuvio 2, 4) puolestaan kontrolloidaan ottamalla analyysiin mukaan postmaterialistisista perusarvoista kertova postmaterialismi-indeksi, jonka oletetaan olevan positiivisesti yhteydessä postmaterialistisen kanssa (hypoteesi 3). Vaikka tämän tutkielman tutkimusasetelma kuvaa yhteiskunnan ja perusarvot ikään kuin irti toisistaan, on henkilön sosiaalisen aseman ja perusarvojen välillä todennäköisesti yhteyksiä. Perheen sosioekonominen asema saattaa esimerkiksi vaikuttaa siihen, millaisia ominaisuuksia ja arvoja lapsen toivotaan sisäistävän, tai ammatin piirteet saattavat

muokata henkilön arvoja (Hitlin & Piliavin 2004, 368–371). Tutkimuskysymys ja tutkittavat hypoteesit on koottu taulukkoon 4.

5 TUTKIMUSAINEISTO

Tässä tutkimuksessa käytetään aineistona arvoja maailmanlaajuisesti kartoitettavaa World Values Survey -arvotutkimusta (WVS). WVS-aineisto on valittu tämän työn aineistoksi kysymysten sopivuuden perusteella. Aineisto on saatavilla WVS-kyselyn kotisivuilta (www.worldvaluessurvey.org). Tämän työn analyyseissä on käytetty tiedostoa, jossa on yhdistetty vuosien 1981–2008 datat. Tietoa muista työorientaatioita käsittelevistä kyselyaineistoista löytyy liitteestä 1.

WVS-aineisto kerätään tutkijoiden ja voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden yhteistyönä ja kyselyn tavoitteena on tuottaa tietoa arvojen muuttumisesta ja muutoksen vaikutuksesta sosiaaliseen ja poliittiseen elämään. WVS-kyselyitä on suoritettu vuodesta 1981 alkaen niin, että vuonna 2005 suoritettiin tutkimuksen viides aalto. Seuraava WVS-aalto on suunniteltu kerättäväksi vuosien 2011–2012 aikana. WVS-aineisto pyritään ulottamaan kaikkiin maailmaan maihin ja jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa maassa yksi tutkija kantaa päävastuun maakohtaisen aineiston keruun onnistumisesta (ks. Liite 1). Maittaisissa otoksissa pyritään saamaan satunnaisotos aina, kun se on mahdollista. WVS-kyselyt suoritetaan haastattelemalla vastaajia kasvokkain ja haastatteluissa käytetään aina kohdemaankielistä kyselylomaketta. (Values change the world: World values survey.) Aalloittaiset WVS-kyselyn kokonaislaajuudet on koottu taulukkoon 5.

Taulukko 5 WVS-kyselyn aaltojen kattavuus

Aalto	Keruvuosi	Maiden lkm	Populaatio	Vastaajia
1	1981–1984	20	4,700,000,000	25,000
2	1989–1993	42	5,300,000,000	61,000
3	1994–1998	52	5,700,000,000	75,000
4	1999–2004	67	6,100,000,000	96,000
5	2005–2008	54	6,700,000,000	77,000

Lähde: (Values change the world: World values survey.)

Analyysin kannalta sopiva kysymys vastaajan työnvalintaperusteista on Länsi-Euroopan maissa kysytty WVS-kyselyn aalloissa 3, 4 ja 5. Analyysiin valitaan analyysiin vain vuoden 2005 (5. aalto) tiedot, jolloin Länsi-Euroopan maita jää jäljelle kymmenen kappaletta.

Länsi-Euroopassa postmaterialistista työorientaatiota kartoittava kysymys on kysytty kymmenessä maassa ja vastauksia on yhteensä 10253 kappaletta. Aineiston keruusta ovat vastanneet suurimmassa osassa maita tutkimuslaitokset ja -instituutit, ja maittaisesta aineistosta vastaava

tutkija edustaa yleensä jotakin yliopistoa tai aineiston kerännyttä laitosta (ks. myös Liite 1). WVS-kyselyn rahoituksesta vastaavat kansalliset tietojen keruun työryhmät, mutta jos paikallista rahoitusta ei löydy, WVS-kyselylle on järjestetty rahoitusta myös keskitetysti (World values survey 2012). Vuosien 1981–2008 WVS-kyselyt yhdistävä kyselylomake ja tarkat kuvaukset maittaisista keruumenetelmistä ja vastausprosentteista on saatavilla WVS-projektin kotisivulta: www.worldvaluessurvey.org.

6 MUUTTUJAT JA MENETELMÄ

Työorientaatiolla on viitattu moniin erilaisiin työn ominaisuuksiin. Hult ja Svallfors (2002) ymmärtävät työorientaation sateenvarjokäsitteeksi, jonka alle mahtuu monia asenteisiin liittyviä ulottuvuuksia. Työorientaatioita voidaan tarkastella työssä toivottujen piirteiden (hyvä palkka, itsenäinen työ) (De Witte et al. 2004; Ester et al. 2006; Turunen 2011) tai työhön ja organisaatioon sitoutumisen kautta (Hult & Svallfors 2002), tai kysymällä, mikä motivoi ihmisiä panostamaan työhönsä, kuten ESS 2005 ja 2010 aineistoissa on tehty. Davoine ja Méda (2008) pyrkivät kattavaan näkemykseen yhdistämällä kaikki edellä mainitut näkökulmat sekä tietoja eri aineistoista. Laajuus voi myös olla työorientaatiokäsitteen heikkous, jos se voi tarkoittaa lähes mitä tahansa (Turunen 2012, 17).

Tässä tutkielmassa keskitytään WVS2005 kyselyn työn valintaperusteita käsitteleviin kahteen nelivaihtoehtoiseen kysymykseen. Lisäksi analyysi on rajattu käsittämään vain kokoaikaisesti työskentelevät. Osa-aikaisesti työskentelevät, itsensä työllistävät, eläkeläiset, opiskelijat, työttömät ja muuten työvoiman ulkopuoliset henkilöt on rajattu analyysin ulkopuolelle. Tutkielmassani tarkastelen työorientaatioita työn valitsemisperusteiden kautta. Näin on tehnyt aiemmin Gallie (2007).

Työorientaatiomuuttuja on luotu yhdistämällä tietoja WVS:n kysymyksestä, jossa kysyttiin, mitä vastaaja pitäisi tärkeimpänä (kysymys C009) ja mitä toiseksi tärkeimpänä (C010) seikkana, jos hän olisi etsimässä työtä juuri nyt. Suomen kyselylomakkeessa kysymys muotoiltiin seuraavasti:

V48 Kysyn seuraavaksi asioista, jotka voisivat vaikuttaa Teistä kaikkein tärkeimmiltä jos olisitte itse etsimässä työpaikkaa. Luettelen nyt muutamia työhön liittyviä asioita, joita monet ihmiset ottavat huomioon.

Riippumatta siitä, etsittekö parhaillaan työpaikkaa vai ette, minkä seuraavista asettaisitte henkilökohtaisesti etusijalle jos etsisitte työpaikkaa?

V49 Entä mikä olisi Teidän toinen valintanne?

- 1. Hyvät tulot, jotta Teillä ei olisi mitään rahahuolia*
- 2. Työpaikan turvallisuus – ei vaaraa toiminnan loppumisesta tai työttömyydestä*
- 3. Työskenteleminen sellaisten ihmisten kanssa, joista pidätte*
- 4. Tärkeän työn tekeminen – tunnette saavanne jotain aikaan*

Eri kieliversioiden muotoiluja on mahdollista tarkastella WVS-projektin kotisivulla (www.worldvaluessurvey.org).

Vastausvaihtoehdot 1 *Hyvät tulot* ja 2 *Turvallinen työpaikka* kuvaavat materialistista orientaatiota, ja 3 *Mukavien ihmisten kanssa työskentely* ja 4 *Tärkeä työ* postmaterialistista orientaatiota. Jos vastaaja valitsi kaksi ensimmäistä vaihtoehtoa missä tahansa järjestyksessä, hänen orientaatiokseen määräytyi materialistinen orientaatio. Jos vastaaja valitsi kahteen kysymykseen vaihtoehdot 3 ja 4 – jälleen missä tahansa järjestyksessä – hänen työorientaatiokseen tuli postmaterialistinen orientaatio. Lopulta, jos vastaaja valitsi yhden materialistisen ja yhden postmaterialistinen vaihtoehdon, hänen orientaationsa ei ole puhtaasti materialistinen eikä postmaterialistinen. Tätä materialistisen ja postmaterialistisen väliin jäävää työorientaatiota kutsutaan tästä eteenpäin ”sekoitusorientaatioksi”.

Tässä luotu työorientaatiomuuttuja on muodostettu samoin kuin neljästä vaihtoehdosta muodostettu postmaterialismi-indeksi (ks. myös luku 3). Inglehart käsittelee postmaterialismi-indeksiään jatkuvana muuttujana, jonka 12-muuttujan versio voi saada 6 arvoa (esim. Inglehart & Abramson 1999): 0: puhtaasti materialistinen ja 5: puhtaasti postmaterialistinen. Neljän kysymyksen versio saada neljä arvoa (esim. Inglehart 1997, 150–156), jotka ovat puhtaasti materialistinen, puhtaasti postmaterialistinen, ensimmäinen vaihtoehto materialistinen, ensimmäinen vaihtoehto postmaterialistinen, tai kolme arvoa (puhtaasti materialistinen, sekoitus ja postmaterialistinen). (Inglehart ja Abramson 1995, sit. Tranter & Western 2010, 578; ks. myös: Inglehart & Abramson 1999, 670 ja De Witte et al. 2004, 266). Tutkielmassa käytettyjen muuttujien nimet ja arvojen vaihteluvälit on koottu taulukkoon 6.

Taulukko 6 Analyysin muuttujat

Muuttuja	Muuttujan arvot
työorientaatio	materialistinen, postmaterialistinen, sekoitus
sukupuoli	nainen, mies
ikä:	15–29, 30–49, ja yli 50 vuotta
työn piirteet:	
työn manuaalisuus	[1;10], 1: vain manuaalisia tehtäviä, 10: ei ei-manuaalisia tehtäviä
työn rutiininomaisuus	[1;10], 1: vain rutiininomaisia tehtäviä, 10: vain ei-rutiininomaisia tehtäviä
itsenäisyyden aste	[1;10], 1: ei lainkaan itsenäisyyttä, 10: täydellinen itsenäisyys
tehtävien laatu = (manuaalisuus + rutiininomaisuus + itsenäisyys) / 3	[1;10], 1: perinteiset työtehtävät, 10: postmaterialistiset työtehtävät
koulutus	perusaste, keskiaste, korkea-aste
postmaterialismi-indeksi	[0;5] 0:täysin materialistinen, 5: täysin postmaterialistinen

Selittäviä muuttujia on kuusi kappaletta. Ne ovat sukupuoli, ikä, työtehtävien laatu, koulutus sekä postmaterialismi-indeksi. Työtehtävien laatu on laskettu työn manuaalisuuden, rutiininomaisuuden sekä itsenäisyyden avulla näiden kolmen muuttujan keskiarvona. Postmaterialististen työtehtävien ajatellaan olevan ei-manuaalisia, sisältävän etenkin ei-rutiininomaisia tehtäviä ja olevan autonomia luonteeltaan.

6.1 Menetelmä

Analysoin työorientaatioita ensin kuvailevien ristiintaulukoiden sekä pylväskuvioiden avulla. Tämän jälkeen tuloksia tarkennetaan Suomen, Saksan ja Ruotsin osalta logistisella regressiomallilla, joka esitellään tässä luvussa. Koska logistinen regressio perustuu todennäköisyyksien suhteisiin, eikä absoluuttisiin arvoihin, käytetään Ruotsin, Suomen ja Saksan työorientaatioiden vertailuissa hyödyksi myös selittäjien ja selitettävän muuttujan kahdenvälisiä vertailuja. Kategoristen selittävien muuttujien tapauksessa kahden muuttujan vertailuissa menetelmänä on ristiintaulukointi ja χ^2 -testi, ja jatkuvien muuttujien tapauksessa yksisuuntainen varianssianalyysi. Nämä vertailut on esitetty liitteessä 4. Ristiintaulukoinnin ja varianssianalyysin testisuure lasketaan absoluuttisilla arvoilla, kun logistinen regressio ennustaa todennäköisyyksiin perustuvaa suhdelukua. Logistisen regression ja kahden muun menetelmän tulokset saattavat siis poiketa toisistaan.

Tämän tutkielman tutkimustehtäväksi asetettiin työorientaation tarkastelu vastaajan perusarvojen, henkilökohtaisten ominaisuuksien sekä työtehtävien piirteiden suhteen. Yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutus huomioidaan tarkastelemassa Suomea, Ruotsia ja Saksaa erikseen. Tutkimustehtävää varten tarvitaan siis monimuuttujamenetelmä, jotta voidaan tutkia monen selittävän tekijän vaikutusta selitettävään muuttujaan. Koska selitettävä muuttuja on kolmiluokkainen, on menetelmäksi valittu multinominaalinen logistinen regressio. Logistista regressio on käytetty aiemmassa tutkimuksessa työorientaation, tai tarkemmin työkeskeisyyden, tutkimiseen (Turunen 2009). Lisäksi logistinen regressio on menetelmäoppikirjojen menetelmäsuositus, kun selitettävä muuttuja on kategorinen ja selittäviä muuttujia on useita. (Jokivuori & Hietala 2007; Nummenmaa 2009.)

6.2 Logistinen regressiomalli

Logistisen regressioanalyysin avulla mallinnetaan havaintojen jakautumista selitettävän muuttujan luokkiin. Selitettävä muuttuja voi olla kaksiluokkainen tai useampiluokkainen, jolloin puhutaan binäärisistä tai multinomisista logistisista malleista. Logistinen regressio ei tee oletuksia selittävien muuttujien mitta-asteikoista. Selittävien ja selitettävän muuttujan yhteyttä ei oleteta lineaariseksi, vaan se voi olla lineaarisen ohella eksponentiaalinen tai logaritminen. Logistinen regressio vaatii lineaarista regressiota suuremman otoskoon: Lineaarinen regressiomalli voidaan periaatteessa sovittaa aineistoon, jossa selitettävästä muuttujasta on 20–50 havaintoa, logistinen regressiomalli vaatii ainakin kaksinkertaisen määrän. (Nummenmaa 2009, 330–332.) Tämän tutkielman aineisto täyttää logistisen regressiomallin vaatimuksen verrattain suuresta otoskoosta, sillä säännöllisessä ansiotyössä käyviä vastaajia on Suomessa 430, Saksassa 560 ja Ruotsissa 530 kappaletta.

Binäärilogistisessa regressiossa selitettäviä kategorioita on kaksi. Todennäköisyys, että vastaaja kuuluu ensimmäiseen kategoriaan, on P . Ensimmäiseen kategoriaan kuulumisen vastatapahtuman todennäköisyys on P ("vastaaja kuuluu toiseen kategoriaan") = $1 - P$. Riski puolestaan on tietyn tapahtuman ja sen vastatapahtuman suhde:

$$riski = \frac{P}{1 - P} \quad (8.1.)$$

Logistisessa regressiossa ennustetaan riskin luonnollista logaritmia, jolloin perusyhtälö on (Nummenmaa 2009, 332–334):

$$\ln\left(\frac{P}{1 - P}\right) = \beta_0 + \beta_1 x \quad (8.2.)$$

Yhtälössä β_0 ja β_1 ovat vakiotermit ja selitettävän x -muuttujan kerroin. Kerroin β_1 määrittää selitettävän Y -muuttujan ja selitettävän muuttujan välisen yhteyden.

Vastaajan kuulumisen tiettyyn kategoriaan voidaan selvittää ratkaisemalla yhtälöstä (8.2.) P (Nummenmaa 2009, 332–334):

$$P = \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 x_1}}{1 + e^{\beta_0 + \beta_1 x_1}} \quad (8.3.)$$

Usean selitettävän muuttujan tapauksessa perusyhtälöt ovat (emt.):

$$\ln\left(\frac{P}{1-P}\right) = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_n x_n \quad (8.3.)$$

$$P = \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_n x_n}}{1 + e^{\beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_n x_n}} \quad (8.4.)$$

Logistisessa regressiossa nollahypoteesi olettaa β_n -kerrointen olevan yhtä suuria kuin nolla. Jos nollahypoteesi hylätään, selittävän muuttujan ja selitettävän muuttujan välillä on lineaarinen yhteys. Yksittäisten kertoimien tilastollista merkitsevyyttä testataan Waldin χ^2 -testillä. (Peng, Lee & Ingersoll 2002, 4–6.) Beeta-kertoimia kutsutaan logistisessa regressiossa logiteiksi (Nummenmaa 2009, 340). Tässä tutkielmassa raportoidaan niin sanottu $\exp(B)$ kerroin, joka kuvaa riskitason muutosta yhtä selittävän muuttujan yksikön muutosta kohti. Lisäksi raportoidaan $\exp(B)$ kertoimen 95 % luottamusvälit. (ks. Jokivuori & Hietala 2007, 72.)

Multinominaalisen logistinen regressio on binäärisen logistisen regression laajennus ja periaatteeltaan yhtenevä binäärisen version kanssa (Jokivuori & Hietala 2007, 78). Multinomisessa regressiossa yksi selitettävän muuttujan kategorioista valitaan vertailukategoriaksi, joihin muita kategorioita verrataan. Multinominaalisessa logistisessa regressiossa on kaksi suurta eroa binääriseen regressioon nähden. Ensinnäkin, koska kategorioita on enemmän kuin kaksi, selitettävä muuttuja on mahdollista dikotomisoida monella eri tavoilla (Anderson et al. 2008). Tämän tutkimuksen tapauksessa verrataan pareja materialistinen–sekoitusorientaatio ja materialistinen–postmaterialistinen työorientaatio. Toinen tärkeä muutos liittyy tarkasteltavaan jakaumaan. Binäärisessä logistisessa regressiossa vastausten odotetaan noudattavan binomijakaumaa, multinominaalisessa regressiossa jakaumaksi oletetaan multinomijakauma (Emt. 2008).

6.3 Mallin arviointi

Multinominaalisen regressiomallin hyvyttä voidaan arvioida mallin sopivuuden, selitysasteen, ennustustarkkuuden ja selittäjien merkityksellisyyden perusteella.

Logistinen regressioyhtälö määritetään tavallisesti suurimman uskottavuuden estimointimenetelmällä (ML, *maximum likelihood method*). ML-metodin tavoitteena on maksimoida todennäköisyys, jolla logistisen regression parametrit toistavat alkuperäisen datan oikein. (Peng et al. 2002, 5.) Logistisen regressiomallin sovittaminen lähtee sellaisen mallin muodostamisesta, jossa on mukana vain vakiotekijä β_0 . Tämän jälkeen muodostetaan malli, jossa ovat mukana kaikki selittäjät. Näitä kahta mallia verrataan toisiinsa χ^2 -testin avulla. Jos vakio-termimalli ja varsinainen selittävä malli eivät eroa tilastollisesti merkitsevästi toisistaan, selittävät muuttujat eivät selitä riippuvan muuttujan vaihtelua. (Nummenmaa 2009, 337.) χ^2 -testin arvojen halutaan siis olevan mahdollisimman pieniä. χ^2 -testillä on kuitenkin kaksi vaatimusta: kaikkien solujen frekvenssien tulee olla suurempia kuin 5 ja aineiston kasvaessa solukohtaisten havaintojen määrien tulee kasvaa (Anderson et al. 2008). Jos mallissa on mukana jatkuvia muuttujia, solufrekvenssit jäävät lähes väistämättä melko pieniksi. Toinen tapa tarkastella mallin sopivuutta ovat niin sanotut sopivuuskertoimet (GOF, *goodness-of-fit*). GOF-kertoimet perustuvat χ^2 -testiin ja ne mittaavat, kuinka hyvin logistinen regressiomalli tuottaa alkuperäisen datan (Nummenmaa 2009, 337–337.)

Linearisessa regressiossa mallin sopivuutta arvioidaan R^2 -selitysasteella, joka voidaan laskea vain jatkuville muuttujille. Myös logistista regressiota silmällä pitäen on kehitetty niin sanottuja pseudo-R -kertoimia. (Nummenmaa 2009, 338.) SPSS tulostaa multinomisen regression yhteydessä Cox ja Snell'n, Nagelkerken ja McFaddenin kertoimet, joista kaksi ensimmäistä perustuvat todennäköisyysjakaumaan ja jälkimmäinen todennäköisyysjakauman logaritmiin (Jokivuori & Hietala 2007, 82). Lineaarisen regression tapauksessa R^2 -selitysasteella on selvä merkitys, koska se kertoo mallin selittämän varianssin osuuden kaikesta vaihtelusta. Logistisen regression tapauksessa pseudo-R -kertoimille ei ole suoraviivaista numeerista tulkintaa, vaan ne ovat enemmän ”*heuristinen apuväline mallin selitysasteen arviointiin*” (emt., 338). Lopulta logistisen regressiomallin ennustustarkkuutta voidaan tarkastella aivan konkreettisesti vertaamalla malliin perustuvia luokitteluja todelliseen aineistoon. Ennustustarkkuutta voidaan tarkastella yleisellä tasolla (kuinka suuren osan havainnoista malli luokittelee oikein), tai ennustuskategorioittain. (Emt., 338–339)

7 ANALYYSI

Analyysin aluksi tarkastellaan työorientaatiomuuttujaa yleisesti Länsi-Euroopan maissa. Taulukkoon 7 on koottu ensimmäisen ja toisen työnvalintakriteerin jakaumat Suomesta, Ranskasta, Saksasta, Alankomaista, Norjasta, Espanjasta, Ruotsista, Sveitsistä, Italiasta ja Iso-Britanniasta. Suurin osa vastaajista (33 %) valitsi ensimmäisenä kriteerin ”tärkeä työ” ja toisena kriteerin ”varma työpaikka” (30 % vastaajista). Kriteereitä ”hyvä palkka” ja ”mukavat työkaverit” piti tärkeimpinä työnvalintaperusteina 21 ja 15 prosenttia vastaajista. Toisen työnvalintaperusteen suhteen hajontaa oli vähemmän kuin ensimmäisen valintaperusteen suhteen, osuudet vaihtelevat välillä 21–28 %. Nyt suosituin kriteeri oli ”mukavat työkaverit” (29 % vastaajista) ja vähiten suosittu ”varma työpaikka” (20 % vastaajista).

Taulukko 7 Ensimmäisen ja toisen työnvalintakriteerin frekvenssit ja prosenttijakaumat

		Ensimmäinen työnvalintakriteeri		Toinen työnvalintakriteeri	
		n	%	n	%
Materialistinen työorientaatio	{ Hyvä palkka	899	21	1240	28
	{ Varma työpaikka	1323	30	912	21
Postmaterialistinen työorientaatio	{ Mukavat työkaverit	674	15	1174	27
	{ Tärkeä työ	1438	33	991	23
Yhteensä		4334	99	4317	99

Ennen kuin luotua työorientaatiomuuttujaa käytetään selitettävänä muuttujana, tarkastellaan hieman vaihtoehtojen jakaumia. Taulukko 8 on tehty siten, että toisen valintakriteerin prosenttiosuudet on laskettu ensimmäisen kriteerin valitsemisen jälkeen. Jos ensimmäinen työnvalintakriteeri on ollut hyvä palkka, on toinen valintakriteeri 43 % tapauksista ollut varma työpaikka. Tämä valinta on tehty useammin kuin mikään muu tarjolla olleista vaihtoehtoista. Samoin mikäli ensimmäinen kriteeri on ollut varma työpaikka, toinen valintakriteeri on ollut varma työpaikka 42 % tapauksissa, jälleen selvästi useammin kuin kumpikaan postmaterialistisista vaihtoehtoista. Kun ensimmäinen valituista vaihtoehtoista on ollut postmaterialistinen (mukavat työkaverit tai tärkeä työ), on toinenkin vaihtoehto ollut useimmiten (42 tai 44 prosenttia tapauksista) postmaterialistinen.

Taulukko 8 Työn toisen valintakriteerin todennäköisyys ensimmäisen valintaperusteen valitsemisen jälkeen (yleisimmät lihavoitu)

		Toinen työn valintakriteeri				
		Hyvä palkka	Varma työpaikka	Mukavat työkaverit	Tärkeä työ	Yht.
Ensimmäinen työn valintakriteeri	Hyvä palkka	0 %	43 %	25 %	31 %	99 %
	Varma työpaikka	42 %	1 %	25 %	32 %	100 %
	Mukavat työkaverit	32 %	24 %	1 %	44 %	101 %
	Tärkeä työ	33 %	25 %	42 %	0 %	100 %
	Yht.	29 %	21 %	27 %	23 %	100 %

Työorientaatio ei määräydy sattumanvaraisesti. Materialistisen (postmaterialistisen) vaihtoehdon valinneet valitsivat todennäköisesti myös toisena vaihtoehtona materialistisen (postmaterialistisen) vaihtoehdon. Toisaalta minkään vaihtoehdon suhteen todennäköisyys valita samaan orientaatioon kuuluva toinen muuttuja ei ole suurempi, kuin kahden muun vaihtoehdon todennäköisyys yhteensä. Eli esimerkiksi, kun ensimmäiseksi kriteeriksi on valittu hyvä palkka, on kyllä todennäköistä valita toiseksi kriteeriksi varma työpaikka (41 %), mutta todennäköisempää on valita jompikumpi postmaterialistisista vaihtoehdoista (yhteensä 58 %).

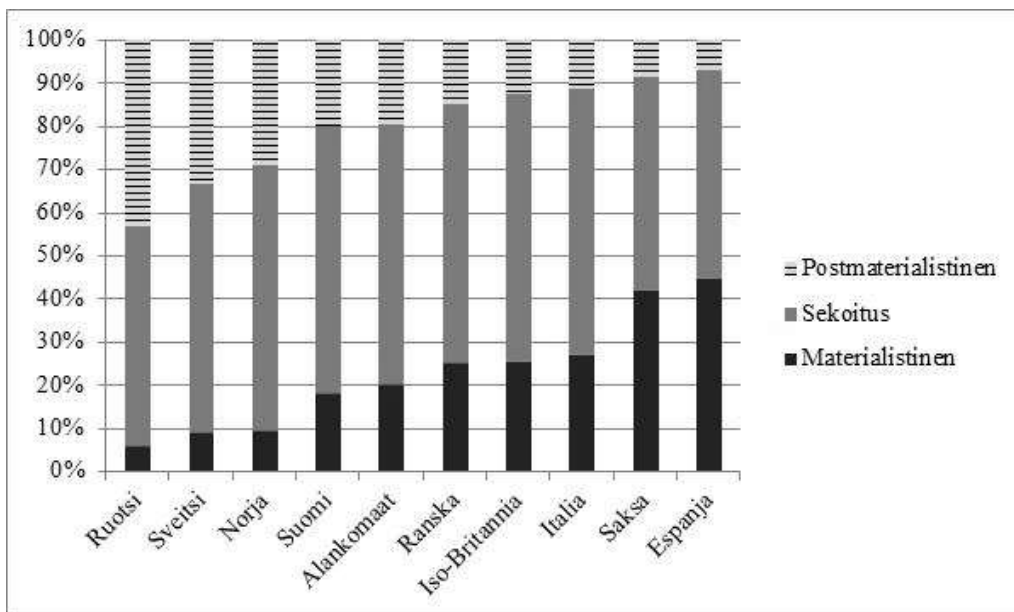
Orientaatioiden tutkimisen kannalta on myös tärkeää, että maiden välillä löytyy eroja työorientaatioiden suhteen. Maittaiset jakaumat on koottu alla olevaan taulukkoon 9 ja havainnollistettu kuviossa 3. Työorientaatioista sekoitusorientaatio on yleisin kaikissa tässä tutkittavissa maissa (48–63 % vastaajista). Materialistisen ja postmaterialistisen orientaation suhteen maiden välillä muodostui melko suuria eroja eri orientaatioiden osuuksissa. Ruotsissa 43 % vastaajista on työorientaatioltaan postmaterialisteja ja postmaterialismia ja sekoitusorientaatiota on lähes saman verran. Espanjassa tilanne on juuri päinvastainen, sillä materialisteja (45 %) oli lähes yhtä paljon kuin sekoitusorientoituneita (48 %). Postmaterialisteja oli yli viidennes Ruotsissa, Sveitsissä, Norjassa, ja Suomessa. Materialisteja oli yli viidennes Iso-Britanniassa, Ranskassa, Italiassa, Saksassa ja Espanjassa.

Materialistinen ja postmaterialistinen suhtautuminen työhön eivät vähene tai kasva suoraan toistensa kustannuksella. Kuviossa 3 tämä käy ilmi siten, että vaikka kuvaajan palkit on järjestetty postmaterialistisen työorientaation suhteen vähenevään järjestykseen, ei palkkien järjestys materialismin suhteen ole järjestäen kasvava. Esimerkiksi Sveitsissä työhön orientoidutaan Norjaa

jonkin verran postmaterialisemmin. Materialistisen työorientaation suhteen Norja ja Sveitsi näyttävät ovat kuitenkin käytännössä tasoissa.

Taulukko 9 Työorientaatioiden jakaumat maittain

	Materialistinen	Sekoitus	Postmaterialistinen	Yht. (lkm)
Ruotsi	5,5 %	51,2 %	43,2 %	100 % (525)
Sveitsi	8,8 %	57,6 %	33,6 %	100 % (467)
Norja	9,1 %	61,8 %	29,1 %	100 % (570)
Suomi	17,6 %	62,3 %	20,1 %	100 % (432)
Alankomaat	19,6 %	60,7 %	19,6 %	100 % (275)
Ranska	25,0 %	59,9 %	15,1 %	100 % (275)
Iso-Britannia	25,1 %	62,2 %	12,7 %	100 % (323)
Italia	26,7 %	61,9 %	11,3 %	100 % (318)
Saksa	41,9 %	49,2 %	8,8 %	100 % (565)
Espanja	44,6 %	48,3 %	7,1 %	100 % (466)
				(4313)

Kuvio 3 Työorientaatioiden prosentuaaliset jakaumat maittain

Yleisen tarkastelun jälkeen tässä saatuja tuloksia analysoidaan logistisen regression avulla Ruotsissa, Suomessa ja Saksassa. Ruotsi edustaa Länsi-Euroopan työorientaatioiltaan Euroopan postmaterialistisinta ja Saksa materialistisinta suhtautumista työhön. Suomi sijoittuu orientaatioiltaan näiden kahden ääripään väliin. Logistisen regressiomallit on valittu Inglehartin arvoteoriaan sekä työorientaatioista tehtyyn tutkimukseen perustuen. Selittävien muuttujien jakaumat selitettävän muuttujan luokissa on esitelty liitteessä 3. Logistinen regressiomalli on niin sanottu pakottava malli, jossa kaikki selittävät muuttujat ovat mukana. Kategoristen selittävien muuttujien prosenttijakaumat ovat taulukossa 10.

Taulukko 10 Kategoristen selittävien muuttujien jakaumat

		Ruotsi		Suomi		Saksa	
		n	%	n	%	n	%
Työorientaatio	Materialistinen	29	6	73	18	225	42
	Sekoitus	258	51	256	62	265	50
	Postmaterialistinen	219	43	83	20	43	8
Sukupuoli	Mies	276	55	202	49	316	59
	Nainen	230	46	210	51	217	41
Koulutus	Perusaste	41	8	77	19	119	22
	Keskiaste	174	34	199	48	320	60
	Korkea-aste	291	58	136	33	94	18
Ikä	15–29	68	13	78	19	99	19
	30–49	243	48	221	54	312	59
	50 ja yli	195	39	113	27	122	23

Logistisen mallin kertoimet ovat taulukossa 11. Malli eroaa tilastollisesti merkitsevästi pelkästä vakiotermimallista eli niin sanotusta nollamallista Ruotsin, Suomen sekä Saksan osalta ($\chi^2_{df=14, \text{Ruotsi}} = 73,74, p < 0,001$; $\chi^2_{df=14, \text{Suomi}} = 61,67, p < 0,001$; $\chi^2_{df=14, \text{Saksa}} = 91,121, p < 0,001$). Malli myös toistaa alkuperäisen datan tilastollisesti merkitsevästi sopivuuskerrointen, eli GoF-kerrointen, perusteella, sillä sekä Pearsonin että Deviancen χ^2 -testien p-arvo on suurempi kuin 0,10 kaikkien kolmen tässä tarkastellun maan osalta. Nagelkerken pseudo-R -luvut Ruotsille, Suomelle ja Saksalle ovat 0,164, 0,187 ja 0,165. Malli toistaa alkuperäisen datan vaihtelevasti. Ruotsin osalta malli luokittelee postmaterialistit, Suomen osalta sekoitusorientaation ja Saksan osalta materialistit parhaiten oikein (ks. Liite 4).

Logistinen regressiomalli osoittaa, että parhaiten vastaajan työorientaatiota ennustavat perusarvot. Postmaterialismi-indeksi on tilastollisesti merkitsevä kaikissa vertailuissa yhtä lukuun ottamatta, mikä oli odotettavissa jo alustavien tarkasteluiden ja varianssianalyysin perusteella (ks. Liite 3). Kun vastakkain asetetaan Ruotsissa materialistisesti työhönsä orientoituneet ja sekoitusorientoituneet, postmaterialismi-indeksi ei ole tilastollisesti merkitsevä. Suomessa ja

Saksassa postmaterialistiset arvot lisäävät vastaajan sekoitusorientaation riskiä 1,4 ja 1,3 -kertaiseksi. Ruotsissa, Suomessa ja Saksassa postmaterialistiset arvot lisäävät postmaterialistisen työorientaation riskin noin kaksinkertaiseksi.

Toiseksi paras selittävä muuttuja tämän tutkielman mallissa on työtehtävien laatu, joka vaikuttaa työorientaatioon tilastollisesti merkitsevästi Suomessa ja Saksassa. Suomessa työtehtävien postmaterialistisuus lisää postmaterialistisen työorientaation riskin 1,3-kertaiseksi. Saksassa postmaterialistiset työtehtävät lisäävät sekoitusorientaation riskin noin 1,2 ja postmaterialistisen työorientaation riskin noin 1,3-kertaiseksi. Tehtävien laadun tilastollinen merkitsevyys oli odotettavissa jo alustavien tarkasteluidenkin perusteella (ks. Liite 4).

Koulutusta kuvaava muuttuja on tilastollisesti merkitsevä vain Saksassa. Kun vertailukategoriana on korkeakoulutus, keskiasteen tai perusasteen koulutuksen suorittaneiden riski ilmoittaa työorientaatiokseen sekoitusorientaatio on vain 0,4 tai 0,3 -kertainen. Samoin keskiasteen tai perusasteen suorittaneiden riski pitää tärkeänä työn postmaterialistisia piirteitä on vain 0,3 tai 0,1 -kertainen. Koulutuksella saattaa kuitenkin olla vaikutusta myös Suomessa ja Ruotsissa, sillä ristiintaulukointi (ks. 0) ja χ^2 -testi työorientaation ja koulutusmuuttujan suhteen on tilastollisesti merkitsevä paitsi Saksassa, mutta myös Suomessa ja Ruotsissa.

Iän ja sukupuolen tilastolliset merkitsevyystasot tämän tutkielman logistisessa mallissa jäivät kaiken kaikkiaan alhaisiksi, mikä oli odotettavissa jo alustavien tarkasteluiden perusteella. Kiinnostavasti kuitenkin Ruotsissa miesten todennäköisyys kuulua postmaterialisteihin on naisia alhaisempi sekä logistisen mallin että alustavan ristiintaulukoinnin perusteella. Suomessa puolestaan 15–29-vuotiaiden riski olla työorientaatioltaan materialisteja on muita suurempi – tosin tähän tulokseen on syytä suhtautua kriittisesti, sillä työorientaation ja ikämuuttujan ristiintaulukointi ei tällaista yhteyttä paljastanut (ks. Liite 3).

Taulukko 11 Logistisen regressiomallin riskiluvut, tilastollinen merkitsevyys ja 95 % luottamusväli riskiluvuille. Vertailukategoria on kaikissa vertailuissa materialistinen työorientaatio.

	Ruotsi				Suomi				Saksa			
	Materialistinen vs. sekoitusorient.		Materialistinen vs. postmater.		Materialistinen vs. sekoitusorient.		Materialistinen vs. postmater.		Materialistinen vs. sekoitusorient.		Materialistinen vs. postmater.	
Sukupuoli												
Nainen	1		1		1		1		1		1	
Mies	1,057	(0,475–2,355)	0,500 ⁺	(0,220–1,133)	0,958	(0,555–1,652)	0,638	(0,320–1,271)	0,752	(0,510–1,110)	0,703	(0,347–1,425)
Ikä												
yli 50	1		1		1		1		1		1	
30–49	2,324 ⁺	(0,979–5,515)	1,752	(0,720–4,265)	0,838	(0,423–1,658)	0,690	(0,305–1,562)	0,881	(0,548–1,416)	1,005	(0,435–2,321)
15–29	1,635	(0,474–5,642)	1,524	(0,425–5,465)	0,464 ⁺	(0,207–1,043)	0,258*	(0,083–0,796)	0,912	(0,508–1,640)	0,708	(0,212–2,368)
Koulutus												
Korkea-aste	1		1		1		1		1		1	
Keskiaste	0,650	(0,264–1,600)	0,310*	(0,122–0,788)	0,806	(0,389–1,669)	0,871	(0,357–2,124)	0,358**	(0,187–0,685)	0,269**	(0,105–0,689)
Perusaste	0,872	(0,203–3,758)	0,577	(0,128–2,598)	0,431 ⁺	(0,172–1,078)	0,861	(0,279–2,657)	0,268**	(0,128–0,564)	0,135**	(0,034–0,533)
Tehtävälaatu	1,053	(0,845–1,312)	0,991	(0,790–1,243)	1,010	(0,856–1,190)	1,341**	(1,076–1,672)	1,182**	(1,060–1,319)	1,275*	(1,025–1,586)
Postmaterialismi	1,280	(0,888–1,845)	1,973***	(1,356–2,871)	1,423**	(1,095–1,850)	2,189***	(1,571–3,049)	1,303**	(1,083–1,568)	2,341***	(1,645–3,333)

Merkitsevyystasot: ⁺ $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman analyysissä tarkasteltiin työorientaatioita Länsi-Euroopassa. Analyysin perusteella työorientaatio on erityisen postmaterialistista Ruotsissa, Sveitsissä ja Norjassa. Suomi, Alankomaat, Ranska, Iso-Britannia ja Italia ovat hieman Ruotsia, Sveitsiä ja Norjaa materialistisempia työorientaatioiltaan. Kolmannen ryhmän muodostavat Saksa¹ ja Espanja, jotka ovat tarkastelluista maista materialistisimpia. Jos hyvin postmaterialistinen Sveitsi sivuutetaan, löytyvät Euroopan postmaterialistisimmat työorientaatiot Pohjoismaista ja materialistisimmat Saksasta ja Espanjasta. Aiemmassa tutkimuksessa Pohjoismaiden ja esimerkiksi Saksan ja Iso-Britannian eroavaisuuksia on selitetty hyvinvointivaltion rakenteella (ks. esim. Gallie 2007; Turunen 2011b). Tämän tutkielman perusteella pohjoismainen hyvinvointivaltio ei ainakaan täysin selitä vaihtelua työorientaatioissa, sillä myös sveitsiläiset vastaajat olivat työorientaatioiltaan hyvin postmaterialistisia. Tulevassa tutkimuksessa olisikin kiinnostavaa selvittää, mitkä tekijät Sveitsissä saavat aikaan saman lopputuloksen työorientaatioiden suhteen kuin Pohjoismaissa.

Pohjoismaiden tai erityisesti Ruotsin ja Norjan erottuminen joukosta on havaittu muissakin työorientaatiotutkimuksissa. Turunen (2011, 657) ja Gallie (2007, 290) löytävät tärkeimmän eron Euroopasta Pohjoismaiden ja muun Länsi-Euroopan väliltä. Molemmat tekevät johtopäätöksen, että Pohjoismaiden antelias hyvinvointivaltioregiimi työttömyyden sattuessa on tärkeä tekijä, jonka seurauksena myös Pohjoismaiden kansalaisten työorientaatiot ovat intrinsisempiä kuin muiden. Työhön ja organisaatioon sitoutumista tarkastelleet Hult ja Svallfors (2002) erottavat Skandinavian

¹ Tämän tutkielman aineiston puitteissa ei ollut mahdollista ottaa huomioon maantieteellisiä ja kulttuurisia eroja esimerkiksi maaseudun ja kaupungin, tai minkään muunkaan jaottelun perusteella. Erityisesti Saksan tapauksessa idän ja lännen hyvin erilainen lähihistoria herättää kysymyksen, onko perusteltua tarkastella koko Saksan arvoja yhtenä ryppäänä.

Perusarvojen suhteen Inglehart (1997, 93) sijoittaa 1990–93 WVS aineiston perusteella Itä ja Länsi-Saksat lähelle Pohjois-Eurooppaa, mitä tulee selviytymis- ja hyvinvointiarvojen yleisyyteen. Itä-Saksassa selviytymisarvot ovat kuitenkin Länsi-Saksaa yleisempiä, minkä vuoksi Itä-Saksa on lähempänä Itä-Euroopan entisiä kommunistivaltioita. Kulttuurinen muutos on hidasta ja myös WVS 2005–2007 aineiston mukaan selviytymisarvot ovat Saksan itäosissa länsiosia yleisempiä, vaikka molemmat voidaankin arvojen perusteella luokitella osaksi protestanttista Eurooppaa yhdessä Pohjoismaiden, Alankomaiden ja Sveitsin kanssa (Inglehart & Welzel 2010, 554). Saksan eri osien etäisyys arvojen suhteen ei ole juurikaan muuttunut kymmenen vuoden kuluessa käytetyllä mitta-asteikolla. Itä- ja Länsi-Saksa ovat kuitenkin Inglehartin nelikentässä hyvin lähellä toisiaan, joten Saksan tarkastelu kokonaisuutena olkoon perusteltua myös tässä yhteydessä.

piirteiltään omaksi ryhmäkseen, kun työorientaatiota tarkastellaan työhön ja organisaatioon sitoutumisen kautta. Harmillista kyllä, Sveitsi ei ole ollut mukana työorientaatiota käsittelevissä vertailevissa tutkimuksissa.

Tässä saatujen tulosten peilaaminen perusarvoista tehtyä tutkimusta vasten on myös kiinnostavaa: Inglehartin ja Welzelin (2010) tarkastelussa Suomi, Alankomaat ja Ranska, sekä hieman suuremmalla etäisyydellä Iso-Britannia, sijoittuvat hyvin lähelle toisiaan, kun tarkastellaan perusarvojen ulottuvuuksista selviytymis-/itseilmaisuarvoja. Ruotsi ja Sveitsi eroavat tästä nelikosta itseilmaisuarvoja korostavaan suuntaan, ja Saksat (erikseen tarkasteltuna) sekä Espanja selviytymisarvoja korostavaan suuntaan (emt.). Tämän tutkielman analyysissä havaittiin, että perusarvot ja työorientaatiot ovat voimakkaasti yhteydessä toisiinsa. Ei siis ole yllättävää, että perusarvoja ja työorientaatioita tarkasteltaessa muodostuvat hyvin samankaltaiset maaryhmät.

Työorientaatiot näyttäisivät aiemman tutkimuksen perusteella vaihtelevan enemmän yksilötasolla kuin maiden välillä (De Witte et al. 2004, 273–276; Turunen 2010). Analyysin seuraavassa vaiheessa tarkasteltiinkin vastaajan ominaisuuksien ja työorientaation välistä yhteyttä Ruotsin, Suomen ja Saksan osalta logistisen regression ja ristiintaulukointien avulla. Tutkimuskysymys oli:

Ovatko maiden väliset erot työorientaatioissa selitettävissä työvoiman rakenteen eroilla, ihmisten yleisillä ja työn kontekstin ylittävillä perusarvoilla, tai työtehtävien piirteillä?

Tutkimuskysymyksessä työvoiman rakenne viittaa iän, sukupuolen ja koulutuksen, sekä työorientaation väliseen yhteyteen. Ikä ja vastaajan työorientaatio eivät ole yhteydessä missään tässä tutkituista maista. Sukupuolen vaikutuksen osalta vastaus tutkimuskysymykseen on kieltävä Saksan ja Suomen osalta. Ruotsin osalta tämän tutkielman analyysin tulos ei ole yhtä selvä. Kun muiden tekijöiden suhteen ei kontrolloida, sukupuolen ja työorientaation yhteys on tilastollisesti erittäin merkitsevä, ja logistisessa regressiossakin miesten työorientaatio on naisten työorientaatiota materialistisempi, kun tilastolliseksi merkitsevyydeksi hyväksytään korkeahko 10 %.

Myös Gallie (2007) on tutkinut työorientaation ja sukupuolen välistä suhdetta Tanskassa, Suomessa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Ruotsissa. Gallien (emt.) hypoteesi sukupuolten suhteen perustui naisten ja miesten erilaisen sosialisoinnin vaikutuksiin: Erityisesti maissa, joissa perheen elättäjyys nähdään erityisesti miehen vastuuna, naisten paineet ansiotyössä ovat pienemmät. Tällöin

naiset olisivat erityisesti yhden elättäjän mallin mukaan rakentuneissa hyvinvointivaltioissa miehiä vapaampia tavoittelemaan työssään intrinsisiä tavoitteita.

Gallie (emt.) löysikin Euroopan Komission kyselyaineistoa analysoiden vahvistusta hypoteesilleen: Naisten työorientaatiot todella olivat intrinsisempiä Saksassa ja Iso-Britanniassa (yhden elättäjän malli) Suomeen, Ruotsiin ja Tanskaan verrattuna (kahden elättäjän malli). Tämän tutkielman analyysistä ei löydy vahvistusta Gallien (emt.) tuloksille. Esimerkiksi Saksassa sukupuolen ja työorientaation välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Tässä tutkituista maista ainoastaan Ruotsista löytyi viitteitä siitä, että naisten työorientaatio saattaisi olla miehiä intrinsisempi. Tällaisen perinteisen roolijaon löytyminen juuri tasa-arvoisesta pohjolasta – eikä esimerkiksi Saksasta – kyseenalaistaa Gallien (emt.) argumentin.

Iän ja sukupuolen ohella tarkasteltiin vastaajien koulutuksen sekä työorientaation välistä yhteyttä. Koulutuksen ja työorientaation väliltä löytyi selvä yhteys Saksassa, jossa korkeasti koulutetut vastaajat olivat keskiasteen tai perusasteen koulutuksen suorittaneita postmaterialistisempia. Suomen ja Ruotsin osalta tällaista yhteyttä ei löytynyt. Myös Gallie (emt.) tunnisti analyysissään koulutuksen ja intrinsisen orientaation välisen positiivisen yhteyden Saksassa ja Ruotsissa.

Tässä tutkielmassa koulutusmuuttujan tilastollinen merkitsemättömyys logistisessa regressiossa saattaa selittyä perusarvojen ja koulutuksen välisellä yhteydellä. Inglehart (1990, 165; 1997, 155) on käyttänyt vastaajan koulutusta tai jopa vastaajan isän koulutusta (1990, 166) indikaattorina vastaajan elinympäristön turvallisuudesta ja ennakoitavuudesta hänen kasvuvuosinaan selittäessään vastaajan materialistisia/postmaterialistisia arvoja. Toisaalta korkeasti koulutettujen postmaterialistisuus saattaa selittyä myös sillä, että korkeasti koulutetut ovat omaksuneet demokratialle myönteisiä arvoja juuri koulutuksensa kautta (Duch & Taylor 1993, 772–773). Olipa vaikutusmekanismi kumpi hyvänsä, lopputulos on se, että keskenään yhteydessä olevista muuttujista toinen jää tilastollisesti merkitsemättömäksi – kuten tässä on saattanut tapahtua.

Työorientaatioiden ja perusarvojen väliltä löydettiin tilastollisesti merkitsevä yhteys Ruotsista, Suomesta ja Saksasta, joissa jokaisessa postmaterialistiset perusarvot lisäsivät vastaajan riskiä kuulua työorientaatioltaan postmaterialistien joukkoon. Perusarvojen ja työorientaation yhteydelle on saatu tukea myös aiemmassa tutkimuksessa. De Witte, Halman ja Gelissen (2004) tarkastelevat työorientaatiota työssä toivottuina piirteinä ja käyttävät selittävinä muuttujina muun muassa

yksilötasolla laskettua postmaterialismi-indeksiä sekä valtion tasolla laskettua postmaterialismi-indeksin keskiarvoa. De Witte, Halman ja Gelissen (emt.) käsittelevät analyysissään 31 Euroopan maata yhtenä aineistona. Heidän havaintonsa on, että vastaajan henkilökohtaiset arvot materialismi/postmaterialismi-indeksillä mitattuna ovat voimakkaasti yhteydessä työorientaation kanssa. Postmaterialistiset arvot liittyvät intrinsiseen työorientaatioon, materialistiset ekstrinsiseen. Sitä vastoin valtiotasolla laskettujen keskiarvojen, eli kulttuurisesta kontekstista kertovat muuttujan ja työorientaation välillä ei ollut De Witten, Halmanin ja Gelissenin analyysissä tilastollisesti merkitsevää yhteyttä (Emt.)

Tämän tutkielman havainnot vahvistavat jo aiemmassa tutkimuksessa havaittua yhteyttä työorientaatioiden ja perusarvojen välillä. Tutkijoiden keskuudessa ei kuitenkaan vallitse yksimielisyyttä siitä, millaiset perusarvojen ulottuvuudet parhaiten tavoittavat yhteiskunnan ja ihmisten prioriteettien muutoksen: kiinnostava jatkotutkimuksen aihe olisikin tarkastella ja vertailla eri perusarvojen ja työorientaatiokäsitteiden välisiä yhteyksiä.

Tässä tutkielmassa tarkastellun tutkimuskysymyksen viimeinen osa viittaa työorientaation ja työtehtävien väliseen yhteyteen. Työtehtävien postmaterialistisuus osoittautui tämän tutkielman toiseksi parhaaksi työorientaatiota selittäväksi muuttujaksi. Työtehtävien laadulla ja postmaterialistisella työorientaatiolla on positiivinen yhteys Saksassa ja osin myös Suomessa. Myös Gallie (2007, 287) löytää tukea argumentille, jonka mukaan työtehtävien laadulla on vaikutusta henkilön työorientaatioon. Gallien (emt.) analyysissä ne, joiden työtehtävät ovat postmaterialistisimmat, orientoituivat intrinsisemmin työhönsä kuin ne joiden työtehtävät olivat vähemmän vähemmän postmaterialistiset. Kaiken kaikkiaan tässä saadut tulokset tukevat osittain tutkimusasetelman oletusta, jonka mukaan vastaajan työmarkkina-asema vaikuttaa työorientaatioon.

Gallie (2007, 280) erottaa kolme tapaa selittää työorientaatioita: varhaisen sosialisoinnin vaikutuksen (kuten Inglehartin teoriassa), taloudellisen puutteen tai niukkuuden vaikutuksen sekä työympäristön muokkaavan vaikutuksen. Työtehtävien laadun ja työorientaation välinen positiivinen yhteys on mahdollista selittää juuri kolmannen tyypin selitysmallien avulla. Esimerkiksi marxilaisittain ajateltuna ihmisillä on luonnollinen taipumus pyrkiä toteuttamaan itseään työn kautta, mutta orientaatio muuttuu instrumentaaliseksi, mikäli työ on hyvin mekaanista eikä mahdollisuutta hankkia tyydytystä työn kautta ole (Gallie 2007, 281). Tällainen teoretisointi auttaa ymmärtämään työtehtävien laadun sekä työorientaation välistä yhteyttä. Hämärän peittoon

kuitenkin jää, miksi työtehtävien laatu ja työorientaatio ovat yhteydessä toisiinsa vain Suomessa ja Saksassa.

Tarkastelu yksilötason muuttujien suhteen selitti tämän tutkielman analyysissä vain osan työorientaatioiden vaihtelusta maiden välillä. Jatkotutkimus taloudellisten ja kulttuurikontekstin huomioivien muuttujien avulla olisi yksi ratkaisu tuoda lisätietoa. Esimerkiksi De Witte, Halman ja Gelissen (2004) analyysissä BKT:n tai työttömyyden huomioiminen, tai kansallisen tason keskiarvot perusarvojen suhteen selittivät kuitenkin vain vähän tai ei lainkaan työorientaatioiden vaihtelusta.

De Witte, Halman ja Gelissen (De Witte et al. 2004, 276–277) ovat pohtineet, miksi maiden välisten erojen selittäminen on niin vaikeaa ja heidän mielestään syitä on kolme. Ensinnäkin työorientaatiot saattavat vaihdella enemmän yksilöiden kuin maiden välillä, jolloin maaton muuttajat selittävät vähän yksinkertaisesti siksi, että selitettävää vaihtelua on vähän. Toiseksi maa saattaa olla liian korkean tason yksikkö, sillä monesti kansallisvaltiot ovat sisäisesti hyvin heterogeenisiä esimerkiksi eri alueiden taloudellisen tilanteen suhteen. Kolmanneksi analyyseissä mukana olevien muuttujien määrä on rajallinen, jolloin väistämättä osa työorientaatioita selittävästä muuttujista jää tutkimuksen ulkopuolelle. (Emt.) Tämän tutkimuksen analyyseissä ainakin toinen ja kolmas syy ovat luultavasti vaikuttamassa siihen, että vaihtelusta työorientaatioissa voitiin selittää vain osa.

Juuri protestanttisten Pohjoismaiden ja Sveitsin muita postmaterialistisempi työorientaatio ei sinänsä ole ristiriidassa myöskään klassikko Weberin (1930 (1971)) teoretisointien kanssa, sillä protestanttiseen työetiikkaan, joka korostaa työn luonnetta Jumalalta saatuna kutsumuksena ja erityisesti kalvinismissa työtä keinona muokata maailmaa Jumalan kuvaksi, sopii hyvin pariksi intrinsinen tai postmaterialistinen työorientaatio. Myös Lutherille työ oli Jumalan palvelemista (Esser 2005, 5–6). Voisi olla, että protestanttisissa maissa lasten kasvatusihanne olisi erilainen kuin katolisissa (ks. Fjellvang 2011), jolloin arvojen kannalta tärkeänä pidetty varhainen sosialisatiokin olisi erilainen.

Kvantitatiivisella otteella ja useita valtioita, tai koko maailman, käsittäville kyselyaineistoilla on mahdotonta saada tietoa, mitkä tekijät tarkalleen aiheuttavat erot työorientaatioissa maiden välillä. Erik Allardt (1990, 189) toteaa, että vaikka kvalitatiivisen otteen ajatellaan usein sopivan paremmin

eksploratiiviseen tutkimukseen kuin kvantitatiivisen, saattaisi ajattelutavan kääntämisestä olla hyötyä. Kvantitatiivisella tutkimuksella – kuten tässä tutkielmassa – on mahdollista tutkia laajoja ja yleisiä hypoteeseja ja saada siten hyödyllistä informaatiota. Kvalitatiivinen tutkimusote on kuitenkin välttämätön, jotta tuloksista voidaan todella saada minkäänlaista merkityksellistä tietoa. (Emt.) Jatkotutkimuksena esimerkiksi Norjan ja Ruotsin, sekä Sveitsin perusteellinen vertailu olisi kiinnostava, jotta saataisiin tietoa siitä, miksi näiden maiden työorientaatiot näyttävät olevan niin lähellä toisiaan.

Tämän tutkimuksen aineistona käytetty lomakeaineisto asettaa omat rajoituksensa. 1900-luvulla tutkijat ovat esimerkiksi Suomessa osallistuneet yhä harvemmin itse haastattelemiseen ja aineiston käsittelyyn, jolloin esimerkiksi tieto lomakkeiden sopivuudesta, marginaaleihin kirjoitetuista kommentteista tai loppuhuomautuksista ei välttämättä kulkeudu haastattelijoilta tutkijoille asti (Alastalo 2005, 239–244). Tällaisessa ylikansallisessa tutkimuksessa on itse asiassa enemmän kuin todennäköistä, että näin käy. Erityisen suuri tutkijan ja vastaajien välinen etäisyys on silloin, kun käytetään sekundaariaineistoa ja aineisto tulee tutkijan käyttöön vain numeroina ja koodikirjana (Alastalo 2005, 246). Myös tämän tutkielman tapauksessa etäisyys kirjoittajan ja vastaajien välillä on suuri, jolloin paljon informaatiota väistämättä katoaa haastattelun ja analyysin välillä. Toisaalta, kun ollaan kiinnostuneita maiden välisistä eroista, yksinkertaistukset ja pelkistäminen on välttämätöntä.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että Euroopan maiden välillä on eroja työorientaatioiden suhteen. Erot noudattelevat joitakin perinteisiä rajoja, kuten protestanttisen perinteen ja katolisen perinteen, tai Pohjoismaiden ja muun Länsi-Euroopan välisiä rajoja. Johtopäätöksiä ei kuitenkaan ole mahdollista vetää suoraviivaisesti, sillä esimerkiksi sveitsiläiset vastaajat olivat arvoiltaan hyvin postmaterialistisia, vaikka maa ei Pohjoismaihin kuulukaan. Tässä on tehty eksploratiivinen analyysi, joka oli osittain yhtenevä aiemman työorientaatioista tehdyn tutkimuksen kanssa, ja osittain kyseenalaisti aiempia tuloksia. Kvalitatiivisella tiedolla ja matalammalla tarkastelutasolla olisi mahdollista tarkentaa tässä saatuja tutkimustuloksia ja saada yksityiskohtaisempaa tietoa siitä, miksi ihmiset suhtautuvat työhönsä niin kuin suhtautuvat.

LÄHTEET

- Abramson, Paul (2011) Critiques and counter-critiques of the postmaterialism thesis: Thirty-four years of debate. Konferenssiesitys, The Global Cultural Changes Conferences, Lüneburg 11.3.2011. <http://escholarship.org/uc/item/3f72v9q4> Viitattu: 1.2.2013.
- Abramson, Paul & Inglehart, Ronald (1994) Education, security, and postmaterialism: A comment on Duch and Taylor's "postmaterialism and the economic condition". *American Journal of Political Science*, 38(3), 797–814.
- Alastalo, Marja (2005) *Metodisuhdanteiden mahti: Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000*. Tampere: Vastapaino. 343 s.
- Allardt, Erik (1990) Challenges for comparative social research. *Acta Sociologica*, 33(3), 183–193.
- Anderson, Carolyn J. & Rutkowski, Leslie (2008) *Multinomial logistic regression*. Teoksessa: Jason Osborne (toim.) *Best practices in quantitative methods*. SAGE Publications. 390–410.
- Arendt, Hannah. (2007) *Vita activa : Ihmisenä olemisen ehdot (2. painos)* Suomentanut: Oittinen, Riitta; Virtanen, Erja; Viinikainen, Tiina ym. Tampere: Vastapaino. 327 s. Englanninkielinen alkuteos: *The Human Condition* 1958.
- Arts, Wil & Halman, Loek (2004) *European values at the turn of the millenium: An introduction*. Teoksessa Wil Arts & Loek Halman (toim.) *European Values at the Turn of the Millennium*. Leiden, Alankomaat: Brill. 1–24.
- Beck, Ulrich. (1986) *Risikogesellschaft : Auf dem Weg in eine andere moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 391 s.
- Cabrita, Jorge & Manuel, Ortigão (2011) *Working time developments - 2010*. (Raportti: TN1106010S). Dublin: Eurofound. <http://www.eurofound.europa.eu> Viitattu: 3.8.2012.
- Clarke, Harold D. & Dutt, Nitish (1991) Measuring value change in western industrialized societies: The impact of unemployment. *The American Political Science Review*, 85(3), 905–920.
- Clarke, Harold D.; Kornberg, Allan; McIntyre, Chris, Bauer-Kaase, Petra; Kaase, Max (1999) The effect of economic priorities on the measurement of value change: New experimental evidence. *The American Political Science Review*, 93(3), 637–647.
- Davoine, Lucie & Méda, Dominique (2008) *Importance and meaning of work in europe: A french singularity*. (Raportti: 96-02). Centre D'Études de L'Emploi. http://www.cee-recherche.fr/fr/doctrav/work_europe_96_va.pdf Viitattu: 9.10.2012.
- De Witte, Hans; Halman, Loek & Gelissen, John (2004) *European work orientation at the end of the twentieth century*. Teoksessa: Wil Arts & Loek Halman (toim.) *European Values at the Turn of the Millennium*. Leiden: Brill, 255–279.
- Dogan, Mattei (2008) *Strategies in comparative sociology*. Teoksessa: Masamichi Sasaki (toim.) *International Studies in Sociology and Social Anthropology: New Frontiers in Comparative Sociology*. Boston: Brill. 13–44.
- Duch, Raymond M. & Taylor, Michael A. (1993) Postmaterialism and the economic condition. *American Journal of Political Science*, 37(3), 747–779.
- Duch, Raymond M. & Taylor, Michael A. (1994) A reply to Abramson and Inglehart's "education, security, and postmaterialism". *American Journal of Political Science*, 38(3), 815–824.

- Esser, Ingrid (2005) *Why work? Comparative studies on welfare regimes and individuals' work orientations*. Väitöskirja. Stockholm University: The Swedish Institute for Social Research (64), 196 s. Saatavilla: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-550>.
- Ester, Peter; Braun, Michael & Vinken, Henk (2006) *Eroding work values? Teoksessa: Peter Ester; Michael Braun & Peter Mohler (toim.) Globalization, value change, and generations: a cross-national and intergenerational perspective*. Leiden: Brill. 89–113.
- Ester, Peter; Mohler, Peter & Vinken, Henk (2006) *Values and the social sciences: A global world of global values*. Teoksessa: Peter Ester; Michael Braun & Peter Mohler (toim.) *Globalization, value change, and generations: a cross-national and intergenerational perspective*. Leiden: Brill. 3–29.
- Euroopan komissio (2004) *Industrial relations in europe 2004: Industrial relations & industrial change. (Raportti)*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. europa.eu.int Viitattu: 11.10.2012
- Fjellvang, Tormod (2011) *Socialization values, Cultural–Religious zones and modernization theory*. *European Sociological Review*, 27(2), 196–211.
- Flanagan, Scott C. & Lee, Aie-Rie (2003) *The new politics, culture wars, and the authoritarian-libertarian value change in advanced industrial democracies*. *Comparative Political Studies*, 36(3), 235–270.
- Gallie, Duncan (2007) *Welfare regimes, employment systems and job preference orientations*. *European Sociological Review*, 23(3), 279–293.
- Giacalone, Robert; Jurkiewicz, Carole & Deckop, John (2008) *On ethics and social responsibility: The impact of materialism, postmaterialism, and hope*. *Human Relations*, 61(4), 483–514.
- Hagenaars, Jacques; Halman, Loek & Moors, Guy (2003) *Exploring europe's basic values map*. Teoksessa: Wil Arts; Jacques Hagenaars & Loek Halman (toim.) *Cultural Diversity of European Unity: Findings, Explanations and Reflections from the European Values Study*. Leiden: Brill. 50–85.
- Hitlin, Steven & Piliavin, Jane Allyn (2004) *Values: Reviving a dormant concept*. *Annual Review of Sociology*, 30, 359–393.
- Hult, Carl & Stattin, Mikael (2009) *Age, policy changes and work orientation: Comparing changes in commitment to paid work in four european countries*. *Journal of Population Ageing*, 2(3), 101–120.
- Hult, Carl & Svallfors, Stefan (2002) *Production regimes and work orientations: A comparison of six western countries*. *European Sociological Review*, 18(3), 315–331.
- Inglehart, Ronald (1977) *The silent revolution : Changing values and political styles among western publics*. Princeton: Princeton University Press. 482 s.
- Inglehart, Ronald (1990) *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press. 484 s.
- Inglehart, Ronald (1997) *Modernization and postmodernization : Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton: Princeton University Press. 453 s.
- Inglehart, Ronald (2006) *Ronald ingelehart. 1971. "the silent revolution in europe: Intergenerational change in post-industrial societies."* *The American Political Science Review*, 100(4, Thematic Issue on the Evolution of Political Science, in Recognition of the Centennial of the Review), 685.
- Inglehart, Ronald (2008) *Changing values among western publics from 1970 to 2006*. *West European Politics*, 31(1-2), 130–146.

- Inglehart, Ronald & Abramson, Paul (1999) Measuring postmaterialism. *The American Political Science Review*, 93(3), 665–677.
- Inglehart, Ronald & Norris, Pippa. (2003) *Rising tide: Gender equality and cultural change around the world*. Cambridge: Cambridge University Press. 226 s.
- Inglehart, Ronald & Welzel, Christian (2010) Changing mass priorities: The link between modernization and democracy. *Perspectives on Politics*, 8(2), 551–567.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) *Määrällisiä tarinoita: Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Porvoo: WSOY. 214 s.
- Kohn, Melvin L. (1987) Cross-national research as an analytic strategy: American sociological association, 1987 presidential address. *American Sociological Review*, 52(6), 713–731.
- Majima, Shinobu & Savage, Mike (2007) Have there been culture shifts in Britain? *Cultural Sociology*, 1(3), 293–315.
- Moors, Guy & Vermunt, Jeroen (2007) Heterogeneity in post-materialist value priorities. Evidence from a latent class discrete choice approach. *European Sociological Review*, 23(5), 631–648.
- Moors, Guy (2007) Testing the internal validity of the Inglehart thesis by means of a latent class choice model. *Acta Sociologica*, 50(2), 147–160.
- Nummenmaa, Lauri. (2009) *Käyttyymistieteiden tilastolliset menetelmät* (1. painos (uud. laitos)). Helsinki: Tammi. 468 s.
- Oinonen, Eriikka & Alestalo, Matti (2006) Aikuisuuteen siirtyminen Euroopassa: Vertailevan tutkimuksen metodologisia ongelmia. Teoksessa: Irmeli Järventie; Miia Lähde & Julia Paavonen (toim.) *Lapsuus ja kasvuympäristöt: tutkimuksen kuvia*. Tampere: Tampereen yliopisto. 193–218.
- Oinonen, Eriikka. (2004) *Finnish and Spanish families in converging Europe*. Tampere: Tampere University Press. 316 s.
- Peng, Chao-Ying Joanne; Lee, Kuk Lida & Ingersoll, Gary M. (2002) An introduction to logistic regression analysis and reporting. *The Journal of Educational Research*, 96(1), 3–14.
- Ragin, Charles C. (1987) *The comparative method: Moving beyond qualitative and quantitative strategies*. Berkeley, California: University of California Press. 185 s.
- Schwartz, Shalom H. (2008) A theory of cultural value orientations: Explication and applications. Teoksessa: Masamichi Sasaki (toim.) *International Studies in Sociology and Social Anthropology: New Frontiers in Comparative Sociology*. Boston: Brill Academic Publishers. 173–220.
- Spates, James L. (1983) The sociology of values. *Annual Review of Sociology*, 9, 27–49.
- Tranter, Bruce & Western, Mark (2010) Overstating value change: Question ordering in the postmaterial values index. *European Sociological Review*, 26(5), 571–583.
- Triandis, Harry C. (2001) Individualism-collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69(6), 907–924.
- Turunen, Teemu (2009) Nuorten palkansaajien työorientaatiot Suomessa. *Janus*, 17(1), 4–19.
- Turunen, Teemu (2010) Yksilöllisten tekijöiden ja kansallisen kulttuurin yhteydet työpreferensseihin viidessä eurooppalaisessa maassa. *Työelämän Tutkimus*, 8(3), 237–251.

Turunen, Teemu (2011) Work orientations in flux? *European Societies*, 13(5), 641–662.

Turunen, Teemu (2012) Työorientaatiot muutoksessa? Suomalaisten palkansaajien työhön ja organisaatioon sitoutuminen sekä työhön kohdistuvat odotukset eurooppalaisessa vertailussa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto: Sosiologian Laitoksen Julkaisuja, (4), 1–80. Saatavilla: doi:<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6713-6>

Työ- ja elinkeinoministeriö (2009) Yrittäjyyskatsaus 2009. (Raportti: 54/2009). Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. http://www.tem.fi/files/25013/TEM_54_2009_tyo_ja_yrittajyys.pdf Viitattu: 15.10.2012

Työ- ja elinkeinoministeriö (2010) Yrittäjyyskatsaus 2010. (Raportti: 60/2010). Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. http://www.tem.fi/files/27967/TEM_60_2010_netti.pdf Viitattu: 15.10.2012

Uhlener, Lorraine & Thurik, Roy (2007) Postmaterialism influencing total entrepreneurial activity across nations. *Journal of Evolutionary Economics*, 17(2), 161–185.

Values change the world: World values survey. (Raportti). World Values Survey. http://www.worldvaluessurvey.org/wvs/articles/folder_published/article_base_110/files/WVSbrochure6-2008_11.pdf

Weber, Max. (1930 (1971)) *The protestant ethic and the spirit of capitalism* [Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus] Kääntänyt: Parsons, Talcott. London: Allen & Unwin. 292 s.

World values survey (WVS) [Internetsivu] www.worldvaluessurvey.org/ Viitattu: 5.6.2012

Wuthnow, Robert (2008) The sociological study of values. *Sociological Forum*, 23(2), 333–343.

Liite 1 TIETOA TYÖORIENTAATIOITA KARTOITTAVISTA EUROOPPALAISISTA KYSELYAINEISTOISTA

Tässä työssä eurooppalaisten työorientaatioita tarkastellaan maailmanlaajuisen arvotutkimuksen (World Values Survey, WVS) valossa. WVS ei ole kuitenkaan ainoa mahdollisuus eurooppalaisten työhön liittyvien preferenssien tarkasteluun, vaan työn merkitystä Euroopassa voidaan tarkastella useiden kyselyaineistojen avulla, jotka poikkeavat jonkin verran toisistaan.

Eurobarometria on kerätty Euroopan komission toimeksiannosta kuuden kuukauden välein vuodesta 1974 lähtien. Eurobarometri kartoittaa eurooppalaisten tuntemuksia yleisesti ja erityisesti tiettyihin teemoihin (köyhyys, elinikäinen oppiminen, työelämän epävarmuus) liittyen. Vuosittainen International Social Survey Programme (ISSP) keskittyy asenteisiin ja käyttäytymiseen ja sitä on kerätty vuodesta 1985 alkaen aluksi Saksan, Iso-Britannian, Yhdysvaltain ja Australian tutkijoiden toimesta ja myöhemmin 38 maassa. ISSP sisältää eri teemoja käsitteleviä moduuleja, ja esimerkiksi työn merkitystä käsittelevä moduuli on kerätty vuosina 1989, 1997 ja 2005. Eurooppalaisten työoloja käsitteleviä kyselyitä on puolestaan kerännyt Dublinissa sijaitseva European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. (Davoine & Méda 2008, 6-7.) Tutkimuslaitoksen keräämiä kyselyitä ovat työntekijän näkökulmasta työoloja kartoittava eurooppalainen työolotutkimus (European Working Conditions Survey, kerätty 1990 lähtien noin viiden vuoden välein), eurooppalaisissa yrityksissä kerättävä yrityskysely (European Company Survey, kerätty 2004 ja 2009) ja elämänlaatuun liittyvä kysely (The European Quality of Life Survey, kerätty 2003, 2007 ja 2010). (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound))

Eurostat valvoi vuosina 1994–2001 (kahdeksan aaltoa) kotitalouksista kerättyä paneeliaineistoa European Community Household Panel:a, jossa oli myös työhön liittyviä kysymyksiä. Vaikka ECHP:tä ei enää kerätä, on se mainitsemisen arvoinen tutkimus laajan taustamuuttujajoukkonsa ansioista (140 kotitalouskohtaista muuttujaa ja 320 yksilökohtaista muuttujaa). ECHP:n keräämisen jälkeen Eurostat on käynnistänyt EU-SILC-paneeliaineiston (European Union Statistics on Income and Living Conditions) keräämisen. (Davoine & Méda 2008, 7-8.) EU-SILC aineiston ohella toinen nuorimmista aineistoista on Eurooppalainen sosiaalitutkimus (European Social Survey, ESS) (Davoine & Méda 2008, 7-8). ESS:ä on kerätty tähän mennessä viisi aaltoa vuodesta 2002 alkaen ja viimeisin kysely kerättiin vuonna 2010. ESS-kyselyssä on päämoduuli ja kiertäviä moduuleja, joista

työtä käsittelevä moduuli (Family, Work and Well-Being) on kerätty vuonna 2004 ja vuonna 2010. (European social survey 2012.) Lopulta työorientaatioita voidaan tutkia WVS:n velitutkimuksen, European Values Studyn (EVS) avulla. Eurooppalaisen arvotutkimuksen kyselylomake on hyvin samankaltainen kuin WVS:n, mutta tutkimusten keruiden ajoituksessa on jonkin verran eroja. (Davoine & Méda 2008, 6.) EVS:ä on kerätty tähän mennessä neljä aaltoa vuosina 1981–2008 (European values study).

EVS:n aloittamisen jälkeen Michiganin yliopistossa tuolloin työskennellyt Ronald Inglehart oli kiinnostunut laajentamaan EVS-tutkimuksen myös Euroopan ulkopuolelle, mikä johti WVS:n syntyyn (Davoine & Méda 2008, 6).

Lähteet:

Davoine, Lucie & Méda, Dominique (2008) Importance and meaning of work in europe: A french singularity. (Raportti: 96-02). Centre D'Études de L'Emploi. http://www.cee-recherche.fr/fr/doctrav/work_europe_96_va.pdf Viitattu: 9.10.2012.

European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound). [Internetsivu] www.eurofound.europa.eu/ Viitattu 1.2.2013.

European social survey (ESS). [Internetsivu] <http://ess.nsd.uib.no/> Viitattu: 26.7.2012

European values study (EVS). [Internetsivu] www.europeanvaluesstudy.eu/ Viitattu: 26.7.2012

Liite 2 AINEISTON KERUUSTA VASTANNEET TAHOT JA MUUTA TIETOA OTOKSESTA

Maa	Aineiston keruusta vastannut tah	Päätutkija	Keruumenetelmä	Keruu aika	Otoskoko	Muuta tietoa otoksesta
Suomi	Suomen Gallup Oy	Juhani Pehkonen (Suomen Gallup Oy)	Kasvokkainen haastattelu	28.8.–12.10.2005	1016	Yli 18-vuotiaat, Ahvenanmaa ei otoksessa mukana
Ranska	GfK CUSTOM RESEARCH (Ranska)	Christian Welzel (School of Humanities and Social sciences International University of Bremen)	Kasvokkainen haastattelu kotona tietokoneavusteisesti	31.1.2006–24.2.2006	1001	15–64 -vuotiaat
Saksa	infas (Institut für angewandte Sozialwissenschaften GmbH)	Christian Welzel (ks. edellä)	Kasvokkainen haastattelu	2.5.2006–21.6.2006	2064 (Itä: 1076, Länsi : 988)	15–64 -vuotiaat, riittävästi saksaa osanneet henkilöt
Italia	Centro Ricerche Sociali (C.R.S)	Prof. Dr. Renzo Gubert University of Trento	Kasvokkainen haastattelu	10.5.–20.11.2005	657	Yli 18-vuotiaat
Alanko-maat	INTOMART GfK	Christian Welzel (ks. edellä)	Kasvokkainen haastattelu tietokoneavusteisesti	30.1.–10.3.2006	1050	Yli 18-vuotiaat
Norja	Statistics Norway	Ola Listhaug	Kasvokkaiset haastattelut (86,7 %), puhelinhaastattelut (13,3 %)	5.3.–31.5.2007	1665	Yli 18-vuotiaat
Espanja	Análisis Sociológicos, Económicos y Políticos and Intercampo	Juan Díez-Nicolás (ASEP) ja Juan Díez-Medrano (International University Bremen)	Kasvokkainen haastattelu	10.7.–24.7.2007	1213	Yli 18-vuotiaat
Ruotsi	ARS Research	PI Bi Puranen (Institute for Futures Studies, Stockholm)	Kasvokkainen haastattelu	23.11.2005–17.2.2006	1003	Yli 21-vuotiaat
Sveitsi	LINK Institute, Luzern	Prof. Hanspeter Kriesi Institute for Political Science University of Zurich ja Prof. Simon Hug Département de science politique Université de Genève	Kasvokkainen haastattelu	15.4.–28.8.2007	1241	18–85-vuotiaat, jotka puhuvat ja ymmärtävät jotakin Sveitsin virallisista kielistä
Iso-Britannia	GfK NOP UK, London	Christian Welzel (ks. edellä)	Kasvokkainen haastattelu tietokoneavusteisesti	1.12.–18.12.2005	1041	15–64-vuotiaat; Orkney-, Shetland- ja Ulkohebridien saaret eivät otoksessa

Lähde: (World values survey (WVS).2012)

Liite 3 KUVAILEVAT ANALYYSIT

Tutkielman analyysissä käytettyjen muuttujien jakaumat selitettävän työorientaatiomuuttujan luokissa on kerätty seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon.

Taulukossa kategoristen selittävien muuttujien ja selitettävän muuttujan välisen yhteyden tilastollinen merkitsevyys on testattu χ^2 -testillä. Testeissä solujen odotetut frekvenssit olivat suurempia kuin nolla. Kaikissa testeissä sellaisia soluja, joissa odotettu frekvenssi oli vähemmän kuin 5, oli vähemmän kuin 20 %.

Taulukossa kategorisen selitettävän muuttujan ja vähintään välimatka-asteikolla mitattujen selittävien muuttujien välinen yhteys on testattu varianssianalyysillä. Koska varianssianalyysi on melko robusti, mitä tulee poikkeamiin normaalijakaumaoletuksesta, normaalijakaumaoletusta ei testattu tilastollisesti. Varianssianalyysin edellyttämä varianssien homogeenisuus testattiin Levenen testillä. Jos varianssit eivät Levenen testin perusteella olleet yhtä suuret, varianssianalyysiä ei suoritettu. (ks. myös: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> → KvantiMOTV, Nummenmaa 2008, 194)

Taulukossa p-arvot on ilmoitettu numeromuodossa lukuun ottamatta hyvin pieniä todennäköisyyksiä, jotka on ilmoitettu muodossa $p < 0,001$. Todennäköisyydet, jotka ovat pienempiä kuin 0,05, on lihavoitu tulkinnan helpottamiseksi.

Taulukko 12 Kategoristen selittävien muuttujien prosenttijakaumat selitettävän muuttujan luokissa ja jatkuvien selittävien muuttujien ryhmäkeskiarvot selitettävän muuttujan luokissa, sekä χ^2 -testi tai yksisuuntainen varianssianalyysi tilanteesta riippuen.

Työorientaatio	Ruotsi				Suomi				Saksa			
	Mat	Sek	Postmat	Yht. (n)	Mat	Sek	Postmat	Yht. (n)	Mat	Sek	Postmat	Yht. (n)
Ikä												
15-29	5,60 %	50,70 %	43,70 %	100 % (71)	26,30 %	62,50 %	11,30 %	100% (80)	42,60 %	50,00 %	7,40 %	100 % (108)
30-49	4,00 %	55,20 %	40,80 %	100 % (250)	15,20 %	63,60 %	21,20 %	100% (231)	42,40 %	48,30 %	9,30 %	100 % (323)
yli 50	7,40 %	46,60 %	46,10 %	100 % (204)	16,50 %	59,20 %	24,00 %	100% (121)	40,30 %	50,70 %	9,00 %	100 % (134)
	$\chi^2 = 4,653, df = 4, p = 0,325$				$\chi^2 = 8,64, df = 4, p = 0,071$				$\chi^2 = 0,573, df = 4, p = 0,966$			
Sukupuoli												
Nainen	4,60 %	41,30 %	54,20 %	100 % (240)	15,50 %	61,60 %	22,80 %	100 % (219)	36,40 %	53,90 %	9,60 %	100 % (228)
Mies	6,30 %	59,60 %	34,00 %	100 % (285)	19,70 %	62,90 %	17,40 %	100 % (213)	45,70 %	46,00 %	8,30 %	100 % (337)
	$\chi^2 = 21,528, df = 2, p < 0,001$				$\chi^2 = 2,71, df = 2, p = 0,259$				$\chi^2 = 4,825, df = 2, p = 0,090$			
Koulutustaso												
Perustaso	7,10 %	54,80 %	38,10 %	100 % (42)	24,70 %	55,60 %	19,80 %	100 % (81)	57,60 %	39,20 %	3,20 %	100 % (125)
Keskitaso	8,30 %	58,00 %	33,70 %	100 % (181)	18,60 %	66,20 %	15,20 %	100 % (210)	44,00 %	48,20 %	7,80 %	100 % (334)
Kolmas aste	3,70 %	46,60 %	49,70 %	100,0 % (298)	11,40 %	60,70 %	27,90 %	100 % (140)	17,50 %	63,10 %	19,40 %	100 % (103)
	$\chi^2 = 14,345, df = 4, p = 0,006$				$\chi^2 = 13,30, df = 4, p = 0,010$				$\chi^2 = 46,744, df = 4, p < 0,001$			
Tehtäväläatu (Keskiarvo)	6,66	6,94	7,01		5,72	6,19	7,18		5,11	6,08	6,64	
	F = 0,445, df = 2, p = 0,641				F = 13,595, df = 2, p < 0,001				F = 22,30, df = 2, p < 0,001			
Postmaterialismi-indeksi (keskiarvo)	2,28	2,56	3,16		2,01	2,39	2,94		2,48	2,79	3,44	
	F = 20,097, df = 2, p < 0,001				F = 34,712, df = 2, p < 0,001				F = 17,346, df = 2, p < 0,001			

Liite 4 TietoA MULTINOMINAALISEN REGRESSION ENNUSTUSTARKKUUEDT

Taulukko 13 Tietoa multinominaalisen regression ennustustarkkuudet

Ruotsi				
Ennustettu:				
Havaittu	Mat.	Sek.	Postmat.	%-oikein
Mat.	0	23	6	0
Sek.	0	190	68	74
Postmat.	0	90	129	59
Yht.				63

Suomi				
Ennustettu:				
Havaittu	Mat.	Sek.	Postmat.	%-oikein
Mat.	3	69	1	4
Sek.	0	248	8	97
Postmat.	0	75	8	10
Yht.				63

Saksa				
Ennustettu:				
Havaittu	Mat.	Sek.	Postmat.	%-oikein
Mat.	133	92	0	59
Sek.	85	180	0	68
Postmat.	8	35	0	0
Yht.				59